№ 215 ՇԱԲԱԹ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1914 ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ՇԱԲԱԹ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 215

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.

Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ: Հին հասցէն և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ կը թողնվեն անհետեւանք:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

սեփական շինութեան մէջ

վիրաւոր զինւորների համար բանալով

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՅԻՍՈՒՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՈՎ

խոնարհաբար խնդրում է բոլոր սրտացաւ անձանց արձագանք տալ այդ բարի գործին և օգնել խորհրդին նուիրաբերութիւններով դրամով, սպիտակեղէնով, կահ-կարասիքով և մթերքներով: Ամեն մի հիւանդի պահելը արժէ ամսական 36 ռուբ.: Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ընդունում է յանձնարարութիւն՝ պահել հիւանդներ նուիրատուի անունով:

Խորհուրդը սրա հետ միասին խնդրում է այն անձանց, որոնք կը ցանկանան ծառայել հիւանդանոցում գթութեան քրոջ, հիւանդապահի և այլ պաշտօններով, բարեհաճել գալ Ընկ. գրասենեակը գրվելու համար (Абасъ-Абадская пл. № 7 с. д.):

(օ. մ.) առ. 881. 6—6

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, սեպտեմբերի 29-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ՍԵԶՕՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կը ներկայացնէ

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Դրամա 12 պատկերով, Լ. Շանթի:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ.—տ. տ. Աշխէն, Ժասմէն, Մայսուրեան, Մանուչարեան, Մարի, Ցասմիկ Յովհաննիսեան, Ղարախանեան, պ. պ. Ալիխանեան Խս., Ալլահվերդեան, Աւետեան, Բերոյեան, Գալֆայեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Մուրադեան, Խորէն, Տէր-Առաքելեան, Սեւումեան և ուրիշները:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին է: — Տեղերի գները սովորական են:

Րէժիսոր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ (Գ. Ծուրինեան (Ց. Քոչարեան

առ. 905. 3—1

Ն. Ի. ԲՕՋԱՐՋԵԱՆՑ ԱՌԵՒՏՐ. ՏԱՆ

ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԽԱՆՈՒԹԸ

Դվորցովայա փողոցի վրա

յայտնում է ի տեղեկութիւն յարգելի գնորդների, որ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐԸ ԸՍՏ ԱՌԱՋՆՈՅՆ ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ԵՆ ՃՇԳՐՏՕՐԷՆ:

(ա. օ.) առ. 906. 3—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ

ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՈԼ

ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

Արժանացած մեծ պարգևի: Վաճառվում են ՌՈՒՍԱՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ բոլոր յայտնի քաղաքներում:

Փաբրիկային իսկական գներով:

Պահեստում միշտ կարելի է ձեռք բերել մեծ քանակութեամբ բազմատեսակ պաստառներ վերջին ստիլի, ինչպէս էժանագիններ, նոյնպէս և թանգարժէքներ: Բացառապէս լայն չափսն է 11¼ արշ. երկար.:

Սեզօնային նմուշներ ուղարկվում են Ռ Ի և օտար քաղաքներում:

Բաժանմունքը Թիֆլիսում.

Обои фабрики Бр. Тарнополь. Отдѣленіе въ Тифлисѣ. Голов. пр., № 21. Тел. № 3—55.

(հ. շ.) առ. 309. 50—47

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. Յ. ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ

վերադառնալով արտասահմանից վերսկսել հիւանդների ընդունելութիւնը՝ առ. ժամը 9—2 և երեկ. ժ. 5—7:

Վելյամինովսկայա փող. № 4.

(ա. օ.) առ. 871. 0—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԵՕՆՋԵԱՆ

վերադառնալով վերսկսել հիւանդների ընդունելութիւնը. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացումը առանց ցաւի:

Ընդունելութիւնը ամենայն օր.
Առաւ. 9—2 ժ.
Երեկ. 4—7 ժ.
Կիրակի օրերը 10—12.

Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. մուտքը Նրբափողոցից:

առ. (ա. օ.) 804. 0—24

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հայութեան ծանր ճգնաժամի օրերում հայ ժողովուրդը միշտ իր աչքերը յառել է «Մշակին» և դիմել նրա խորհուրդներին: Այսպէս էր իրերի վիճակը 37 տարի առաջ, երբ 1877—78 թ. հայութեան համար բացվում էր նոր արշալոյս, և «Մշակն» առաջինն եղաւ, որ իր տաղանդաւոր հիմնադիր Գր. Արծրունու և տաղանդաւոր աշխատակից Րաֆֆիի բերանով ցոյց տուեց հայութեան բռնելիք ճանապարհը: Եւ Գր. Արծրունին իր վրա համարձակութիւն վերցրեց ներկայացնելու ազատարար Ալէքսանդր II կայսրին հայերի իղձերն արտայայտող խնդրագիրը:

Որքան էլ 37 տարիների ընթացքում քաղաքական և այլ հանգամանքները փոխվեցին, հայ ժողովուրդը զարգացել է կուլտուրապէս և քաղաքականապէս, բայց և այնպէս հայութեան հեծ մասսաների համար, ժողովրդի համար «Մշակը» շարունակում է մնալ նրա անկեղծ բարեկամը և խորհրդատուն, ուստի և այժմ էլ հայ ժողովրդի զանազան հատուածները, մանաւանդ օտարութեան և պանդխտութեան մէջ, բուն հայրենիքից հեռու ապրողները դիմում են «Մշակին» և հարցնում. «Ցոյց տուէք մեզ հայութեան համար ներկայ ճգնաժամային օրերում մեր բռնելիք դիրքը, մեր կատարելիք պարտականութիւնը»: Եւ մեզ դիմում են ոչ միայն մօտաւոր տեղերից, այլ և հեռաւոր, օրինակ Մարիուպոլից, Ելիզավետպոլից, Ռոստովից և այլն: Նշանակալից է մանաւանդ մի հեռաւոր քաղաքի մի խումբ հայերի դիմումը, ուղղված «Մշակի» խմբագրին: Նկարագրելով իրանց զգացած անձկութիւնը, յուզմունքը, նրանք կնքում են իրանց դիմումը այս խօսքերով. «Իսկ մենք հոս եղած հայ երիտասարդներս հաւաքուած կը սպասենք ձեր միակ պատասխանին, որպէսզի բոլորս միասին գանք դէպի Կովկաս»: Երիտասարդները լսել են, կարդացել լրագիրներում, որ կարող է պատերազմ ծագել և Թիւրքիայի հետ, «մեր ազգի դարաւոր թշնամիին հետ», ուստի և հարցնում են՝ «ի՞նչ դիրք պէտք է բռնենք, ո՞րն է մեր պարտականութիւնը»:

Եւ ահա ստանալով այդպիսի դիմումներ և հարցմունքներ, մենք աւելի խորապէս համոզվում ենք մեր այն համոզման մէջ, թէ որքան տուժում ենք մենք այսօր, երբ չունենք մի ազգային կենտրոնական մարմին, որ իր ընտրութեան և կազմակերպութեան պայմաններով իրաւունք ունենար համարել իրան հայ ժողովրդի ներկայացուցիչ, ծրագրէր այն ուղղութիւնը, որին պարտաւոր է հետևել հայ ժողովուրդը այսպիսի ճգնաժամային օրերում, որի որոշման, իբրև հեղինակաւոր և վստահելի ներկայացուցչական մարմնի որոշման՝ ունկնդրէր միահամուռ հայ ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւնը:

Եւ ահա աւելի քան կարևոր է հանդիսանում իրագործումը այն առաջարկի, որ ներկայումս դրված է հայութեան հրապարակի վրա «Մշակ» և «Баку» լրագիրների կողմից, այն է՝ ազգային ժողովի գումարումը Նախագահութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի և ընտրութիւնը մի հեղինակաւոր և վստահելի մարմնի, որի ձայնին անսար ամբողջ հայ ժողովուրդը իբրև իր ներկայացուցչի և որը ծրագրէր այն քաղաքականութիւնը, որ պէտք է ազգովին բռնենք ներկայ պատմական խոշոր րօպէին, երբ կարող է պատերազմ ծագել և Թիւրքիայի հետ և հայութեան մի խոշոր հատուածի համար ճգնաժամային դրութիւն ստեղծվել:

Գալով մեզ, մենք արդէն մի քանի անգամ արտայայտել ենք մեր կարծիքը այդ խնդրի մասին և այժմ էս անտեղի չենք գտնում կրկնել: Մենք չենք կարող վերցնել որևէ պատասխանատուութիւն մեր վրա՝ խօսելու յանուն Թիւրքահայերի, բայց մենք համարձակ կարող ենք ասել, որ այսօր ամեն մի գիտակից, սրտացաւ և ժողովրդասէր հայի խղճմտանքը անտարակոյս թելադրելու է նրան իր ունեցած բոլոր միջոցներով—նիւթական և բարոյական աջակցել ռուսական զէնքի և զօրքի յաղթութեանը թէ պատերազմական գործողութիւնների ներկայ և թէ Մոտաւոր Արևելքում ծագելիք Թատերաբեմի վրա, որովհետև միայն ռուսական զէնքի յաղթութիւնն է, որ կարող է ապահովել և բազմաչարչար Հայաստանի ազատագրութիւնը և վերջ դնել Թիւրքահայ ժողովրդի մարտիրոսագրութեան:

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՄԱՆ

(Ցանուն կառավարիչ սենատի)

Լիակատար կարգուկանոնը զօրքի և նաւատորմի զօրահանութեան ժամանակ ապահովելու նպատակով հրամայում ենք յայտարարել պատերազմական վիճակում Դոնեան զօրաց շրջանը, ենթարկելով նրա բոլոր քաղաքացիական վարչութիւնը Դոնի զօրքերի նակազնոյ ատամանին:

Իսկականի վրա նորին Կայսերական Մեծութեան ձեռքով ստորագրված է՝

«ՆԻԿՈԼԱՅ»

Պետերհոֆ, 24 սեպտ. 1914 թ.

Ճշգրտեց՝ զինւորական մինիստր գեն.-ադ. Սուխոմլինով: (Հ. Գ.)

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

26 սեպտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից. «Աբենլեան-պրուսական զօրաճակատում կռիւները շարունակվեցին սեպտ. 24-ին միևնոյն յամառութեամբ: Գերմանական թարմ ուժերի յարձակումները Վէրժբոլովի և Ֆիլիպովի մօտից վանվեցին նրանց համար խոշոր կորուստներով: Բակալարժևվի մօտ գտնվող Կամէնկա գիւղը մենք ձեռք ձգեցինք գիշերային գրոհով, և վերցրինք գերմանական մի քանի թնդանօթ: Մասալչէզնա անտառում, Ռաչկից դէպի արևմուտք, մեր զօրքերը գիշերով շրջապատեցին թշնամու մի զօրախմբի, մասամբ ոչնչացրին այն, իսկ մասամբ էլ ցրուեցան արին: Այստեղ գրաւեցինք գնդակացիրներ: Մենք վերցրինք Ռեալա քաղաքը: Միւս շրջաններում լուրջ կռիւներ չեն եղել:

«Պերէմիշլի բերդապահ զօրքի դէմ կռիւը նպաստաւոր ընթացք է ստանում. մեր զօրքերը գրոհ տալով տիրեցին գլխաւոր դիրքի առաջաւոր բերդերից մէկին»:

Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Օգոստափառ Գերագոյն Զօրահրամանատարի հեռագիրը սեպտ. 25-ից.

Թագաւոր Կայսրը, հրէկ երեկոյեան մեկնելով Գերագոյն Զօրահրամանատարի վրանից և անցնելով Բէլոստոկով, հրամայեց գնացքին կանգնել և գնաց Օսովէց բերդը, որպէսզի անձամբ շնորհակալութիւն յայտնէ բերդապահ զօրքին թշնամու յարձակումները վանելուն համար: Այդպիսով Նորին Մեծութիւնը բարեհաճեց լինել ռազմադաշտից ոչ հեռու: Մեր Ինքնակալ Գերագոյն Պետի այցելութեան մասին Ես յայտնել եմ բոլոր զօրքերին, հաւատացած՝ որ այդ կոգևորէ բոլորին նորանոր այնպիսի քաջագործութիւնների համար, որպիսիները Սրբազան Ռուսը դեռ տեսած չէ: Գեներալ-ադիւտանտ ՆԻԿՈԼԱՅ.

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25—26 սեպտեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Մամուլի բիւրօն հաղորդում է, որ Ուազից դէպի հիւսիս և Լանսի շրջանում տեղի է ունենում կատաղի կռիւ: Այլ տեղերում անգլօ-ֆրանսիական զօրքերը տեղ-տեղ դանդաղ առաջանում են, տեղ-տեղ՝ նահանջում: Ընդհանուր առմամբ պատերազմական գործողութիւնների ընթացքից ստացվող տեղեկութիւնները բաւարար են: Ֆրանսիացիք կռւում են օրինակելի քաջութեամբ:

Գերմանացիք, արշաւելով դէպի Անտվերպէն, առաջ են տարել իրանց դիրքերը, հանդիպելով բերդապահ զօրքի արի դիմադրութեան:

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ.—Գերմանական զօրքերի հրամանատարը Անտվերպէնի բերդապետի մօտ օֆիցէր-պատգամաւոր ուղարկեց, տեղեկացնելով թէ՝ շուտով քաղաքը ռմբակոծվելու է, որը և սկսվեց առ. ժամը $9^{1}/_{2}$-ին: Բելգիական կառավարութիւնը տեղափոխվեց Օստենդէ:

ՊԱՐԻԶ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. «Մեր երկու զօրաթևերի դէմ ուղղված գերմանական արշաւանքները վանվեցին: Այժմ ամբողջ զօրաճակատում համարեա խորին լռութիւն է: Ձախ զօրաթեւում աջողվեց կանգնեցնել գերմանական հեծելազօրին Լիլից դէպի հիւսիս: Շոնի և Ռուայի մէջև մեր կողմից զիջված դիրքերը նորից մենք խլեցինք: Կենտրոնում մի քանի կէտում մենք առաջ ենք գնացել: Աջ զօրաթեւում էական ոչինչ չէ եղել»:

Գերմանական վիրակների տակ գտնվեց գերմանական մի դրօշակ, որ տարվեց գեներալ Ֆրենչի գլխաւոր բանակը:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Գերմանացիք չեն դադարում ուժեղացնել իրանց աջ զօրաթեւը ի հաշիւ հարաւային զօրաճակատի, փոխադրելով այդ զօրաթևի կողմը նաև զօրքեր Րէյմսի և Արգոնի շրջանից: Իրանց ձախ զօրաթեւում գերմանացիք աստիճանաբար հեռանում են դէպի հիւսիս Էպինէի կողմը, կամենալով, հաւանօրէն, կրճատել իրանց զօրաճակատը այդ մասում, որ թոյլ կերպով պաշտպանված է երկու զօրաբանակով:

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.— Գերմանական գլխաւոր բանակը սեպտ. 23-ին յայտարարում է. «Ֆրանսիացիների մշտական փորձերը՝ շրջապատել գերմանական աջ զօրաթեւը, տարածեցին ռազմագիծը դէպի Արրաս: Գերմանական առաջաւոր զօրամասերը Լիլից և Լանսից դէպի արևմուտք ընդհարվեցին թշնամու հեծելազօրի հետ: Արրաս-Ալբէր-Ռուա ռազմագծի վրա գերմանական հակա-յարձակումները դեռ որևէ հետևանք չեն ունեցել: Անտվերպէնի մօտ դրութիւնը մնում է միևնոյնը»:

ՊԱՐԻԶ.—Գերմանական աէրօպլանից առաւօտը ռումբեր նետվեցին, մինը Սէն-Դընի հովտի վրա, որ աննշան վնասներ պատճառեց, միւսը՝ Օբէրվիլէի վրա, ուր վիրաւորվեցին 3 հոգի:

Պաշտօնապէս յայտարարված է, թէ մեր ձախ զօրաթեւում, նրա հիւսիսային մասում, թշնամին ոչ մի տեղ աջողութիւն չունեցաւ, նահանջելով մի քանի կէտում, մանաւանդ դէպի հիւսիս, ուր ճակատամարտը զարգանում է ֆրանսիացիներին նպաստաւոր պայմաններում: Ինչպէս մեր, այնպէս և թշնամու հեծելազօրի գործողութիւնները, աստիճանաբար զարգանալով՝ տարածվել են մինչև իսկ Հիւսիսային ծովը: Մեր զօրքերն առաջվայ նման նեղում են թշնամուն: Սոմմի և Ուազի մէջև, Ռուա շրջանում, մենք խլեցինք այն դիրքերի մեծ մասը, որ սկզբում անցել էին թշնամու ձեռքը: Էն գետից դէպի հիւսիս գերմանացիների խիտ շարքերն, ըստ երևոյթին, նօսրանում են: Մասսի աջ ափին, Վերդէնի և Սէն-Միէլի մէջև, թշնամին նահանջել է Անտոնշատէլից դէպի հիւսիս: Վէվրի շրջանում թշնամու եռանդուն յարձակումները անաջողութեան հանդիպեցին:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Գերմանական արևմտեան զօրաճակատում սպանվել է գեներալ Լէվինսկին՝ 9-րդ զօրաբանակի 23-րդ մասի հրամանատարը:

Գերման զօրքը ծանր կորուստներ է կրում հրամանատարների շարքերում. պատերազմի երկու ամսվայ ընթացքում գործող զօրքերի կազմից պակասած գեներալների թիւը հաշւվում է տասնեակներով. զօրամասերի պետերի և շտաբ-օֆիցէրների կորուստները նոյնպէս շատ խոշոր են: Շատ է նմանապէս օֆիցէրների կորուստը, որով և բացատրվում է, ըստ երևոյթին, ունտէր-օֆիցէրներին օֆիցէրներ դարձնելու կարգադրութիւնը:

Հաղորդում են, որ ներկայումս փոխադրվող գերմանական զօրքերի մեծ մասը բաղկացած է պահեստի կամաւորներից:

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

26 սեպտեմբերի

ՏԷՏԻՆԻԷ.—Սարաեւոյի դէմ գործող չեռնոգորցիք աւելի ու աւելի են մօտենում Բօսնիայի մայրաքաղաքին, շարունակելով ամեն օր կռուել աւստրիական զօրքերի դէմ, որոնք նշանակված են այդ քաղաքի պաշտպանութեան համար: Սեպտ. 23-ին չեռնոգորական առաջաւոր մասերը կատաղի կռուից յետոյ գրաւեցին Գրօզ անունով բարձրութիւնը, որ մօտ է Սարաեւոյին:

Չեռնոգորցիք սեպտ. 22-ին յարձակում գործեցին աւստրիացիների վրա Բէլամից զօրաճակատում: Զափազանց ահեղ կռւից յետոյ աւստրիացիք ջարդվեցին և փախուստ դիմեցին: Նրանք չեռնոգորցիներին թողին որոշ թւով վիրաւորներ և 120 գերիներ, նաև 6 գնդակացիր ու շատ ռազմամթերք: Չեռնոգորցիք տիրեցին աւստրիական Կլիվաչ, Օբլակ և Ստեֆանիցա դիրքերին:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 սեպտեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Ծովակալութիւնը յայտնում է, որ անգլիական E. 9 սուզանաւ նաւը յաջողութեամբ վերադարձաւ, պայթեցնելով գերմանական մի հակա-ականանաւ Էմս գետի բերանի մօտ: Նոյն նաւը սկզբում ջրա[illegible]սուզել էր գերմանական «Գէլա» յած[illegible]նաւին:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Վենետիկից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, աւստրիական «Վիրիբուս-Ունիտիս» դրէդնօուտը այս օրերս ծով ելաւ և ենթարկվեց ֆրանսիական նաւատորմի յարձակման: Սակայն աւստրիական դրէդնօուտին աջողվեց ճողոպր[illegible] նական պարտութիւնից. Նա մի[illegible] վնասներ կրեց:

ԼՈՆԴՈՆ.—«Դէյլի-Տելեգրաֆը» [illegible] Ֆ, որ սուզանաւ E. 9 նաւը վ[illegible]

Գարվինչ։ Գերմանական ջրասուզված հականաւից ազատվել են միայն 80 հոգի. Թշնամու երկրորդ ռազմանաւը կարողացել է փախչել։

Սեպտ. 24-ին բրիտանական «Լիլի» ձկնորսական շոգենաւը կպել է ականի և ջրասուզվել։ Նաւաստիներից 7 հոգի խեղդվել են։

ՀԱՄԱԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25—26 սեպտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.— Զօրքին այցելելուց յետոյ, Պուանկարէն դիմեց Միլերանին մի նամակով, որի մէջ ասում է, որ զօրքին այցելելը նրա վրա թողեց անհագրին նշանակութիւն։ Հոյակապ զօրքերի տեսքը, որոնք հանդիսանում են ազգային եռանդի կենդանի սիմբոլ, առաջ է բերում ամենափառաւոր յիշողութիւններ Ֆրանսիայի պատմութիւնից։ Զօրքերը գիտեն, որ յաղթութիւնները ձեռք են բերվում ոչ միայն քաջութեամբ, այլ և տոկունութեամբ։ Զօրքերին բաժին ընկած բազմաթիւ աջողութիւնները նրանց մէջ արդարացի հաւատ են ծնել՝ վերջնական յաղթութեան նկատմամբ։ Ապա, գովելով գեներալներին և օֆիցերներին, նախագահը յարակցում է, որ գեներալիսիմուսի անվեհերութիւնը և գործողութիւնների մէթօդը հիացմունք են պատճառում բոլորին։ Պուանկարէն խնդրում է Միլերանին հաղորդել նոր ու ամենաջերմ շնորհաւորանքներ գեներալիսիմուսին, զօրապետներին, հրամանատարներին, օֆիցերներին և զինւորներին։ Միլերանը, ուղարկելով Ժոֆֆրին Պուանկարէի նամակը, իր կողմից շնորհաւորեց զօրքին։

Պուանկարէն, Պարիզի մօտ ամրացված բանակն այցելելուց յետոյ, դիմեց Միլերանի միջոցով մի նամակով գեներալ Գալլիէնիին, յայտնելով որ այցելութիւնը հնարաւորութիւն տուեց գնահատել այն չափազանց աջող միջոցները, որոնք ձեռք են առնված մայրաքաղաքի լիակատար ինքնապաշտպանութիւնը անհրաժեշտութեան դէպքում իրականացնելու համար։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԷՆ.—Գերմանացիք պարտաւորեցրել են Բելգիայում իրանց գրաւած վայրերում ընդունել գերմանական դրամներ։ Մարկի կուրսը $1^1/_4$ ֆրանկ է։

ԼՈՆԴՈՆ.—Խամից տեղեկացնում են, որ բրիտանական հովանաւորութեան տակ գտնվող Սամանդվէ ցեղի պետը, տեղական անգլիական նահանգապետի միջոցով դիմեց Գէօրգ Թագաւորին, արտայայտելով մեծագոյն համակրանք ու հաւատարմութիւն և թէ իր և թէ իր ժողովրդի պատրաստակամութիւնը՝ ցոյց տալ ցանկացված օգնութիւնը Անգլիային։

ՀՌՈՄ.—«Կոր. դ'Իտալիայի» ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, աւստրո-ունգար զօրքերի հրամանատարութիւնը անցել է համարեա բացառապէս գերմանական շտաբին։ Աւստրո-ունգարական շտաբի պետ ֆօն-Գեդցենդորֆը, լուրերի համաձայն, հրաժարվում է իր պաշտօնից, պատրւակ բռնելով որդու մահը։ Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը վերին աստիճանի դժկամութեամբ ենթարկվեց այդ միջոցին, որի վրա ամենակտրուկ կերպով պնդում էր Վիլհէլմը։

ՏՕԿԻՕ.—Ռուսաց դեսպանի աղջկայ կազմակերպած հանգանակութիւնը յօգուտ ռուս վիրաւորների բուռն արձագանք գտաւ ճապօն հասարակութեան մէջ։ Առաջին օրը հանգանակվեց 2500 իէն։

Ճապօնական թէյավաճառների ընկերութիւնը ռուսաց զօրքին նուիրեց 50,000 կապոց ճապօնական թէյ։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Նախագահ Վիլսօնը Վիլհէլմ կայսրի յայտնի հեռագրին պատասխանեց սառն ու զգոյշ դարձուածքներով, յայտնելով որ ամերիկեան ժողովուրդը աղօթում է Աստուծուն պատերազմի շուտ աւարտման համար և կամենում է իմանալ ճշմարտութիւնը։ Բայց այժմ վաղաժամ է բռնել մէկի կողմը և այժմ դատավճիռ կայացնել։ Վերջում Վիլսօնը մի քանի անգամ ընդգծում է, որ Միացեալ-Պետութիւնների համար անհրաժեշտ է խիստ չէզոքութիւն պահել։

ԹԵՀՐԱՆ.—Այսօր պարսից կառավարութիւնը կը յանձնվի ռուսաց կառավարութեան պատասխանը Ատրպատականից ռուսաց զօրքերն հանելու մասին ստացված նօտային։ Զօրքերին դուրս հանելը Ռուսաստանը համարում է անկարելի ու անհամապատասխան՝ Պարսկաստանի շահերին։ Պարսկաստանում կարգուկանօնը պահվում է բացառապէս ռուս զօրքերի ձեռքով պարսից այնպիսի ոյժերի բացակայութեան պատճառով, որոնք կարող լինէին պաշտպանել երկիրը թիւրքերի ներս խուժումից։ Լոնդոնի կաբինէտը հեռագրով տեղեկացրեց Թեհրանի մեծ-բրիտանական դեսպանին, որ նա Ատրպատականը ռուս զօրքերից դատարկելը գտնում է անհնարին եւրոպական պատերազմի պատճառով, իսկ ռուս զօրքերին ուրիշ որևէ պարսկականով փոխարինելու միտքը՝ անիրագործելի։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Շվէդիայի ռուսական դեսպանը տեղեկացրեց Կարմիր Խաչի վարչութեանը, որ հիւսիս-ամերիկեան Կարմիր Խաչի մի խումբ, բաղկացած 6 վիրաբուժից և 25 գթութեան քոյրերից 1364 պուդ վիրակապերով ու բժշկական գործիքներով եկել է Ստօկհօլմ, որտեղից դիմում է Բաումօ՝ ռուսական գործող բանակը գնալու համար։

Պետական Դումայի անդամների կօմիտէտների տրամադրութեան տակ դրվեց 4187 ր. 46 կ., որ կազմում է Նորին Մեծութեան աւլիստկա Դօլինայի կազմակերպած հայրենասիրական երեկոյթի հասոյթը։ Տօմսակի գնից աւելի իբրև նուէր վճարողների թւումն են մինիստրների խորհրդի նախագահը, զինւորական և ծովային մինիստրները։

Թագաւոր Կայսրը արդարադատութեան մինիստրի ամենահպատակ զեկուցագրի համաձայն ամենաողորմածաբար հրամայել բարեհաճեց՝ հանել բանտային հոգաբարձութիւնների կազմերից գերմանահպատակներին և աւստրիահպատակներին, որոնք կրում են այդ հոգաբարձութիւնների կօմիտէտների և բաժանմունքների վերատեսուչների կոչում։

ՊԱՐԻԶ.—Պուանկարէն Միլերանի ուղեկցութեամբ դիմեց աւտոմօբիլով դէպի Բօրդօ։

ԿԱՐԴԻՖ.—«Վեստէրն-Մէյլ» հրատարակել է կառավարական կարգադրութիւն 5,580,000 պուդ շաքար գնելու մասին։ Շաքարը ստացվելու է Նավա, Ս. Մավրիկիոս կղզիներից, Դեմէրարից և այլ տեղերից։

ՊԱՐԻԶ.—Հակառակ թիւրքական տեղեկութիւնների, Աթէնքից յայտնում են, որ Յունաստանի սանիտարական դրութիւնը միանգամայն բաւարար է։

ԼՈՆԴՈՆ.—Կանադայից եկած զօրքերի առաջին մասը ուղարկվելու է երկրի ներսը՝ զինւորական ակտիվ ծառայութեան վարժվելու։

Բելգիական միսիան, որ այցելեց Ամերիկա, այսօր հասաւ Անգլիա։

ՎԻԼՆԱ.—Կայսերական գնացքը սեպտ. 25-ին կանգ առաւ Վիլնայում։ Կայարանում Նորին Մեծութեանը դիմաւորեցին զինւորական և քաղաքացիական պաշտօնեաները և հասարակութեան ու ընկերութիւնների ներկայացուցիչները։ Կայարանից Թագաւոր Կայսրը զինւորական մինիստրի ուղեկցութեամբ աւտօմօբիլով մեկնեց Սվեատոդուխօվ վանքը. մաղթանքից յետոյ Կայսրը համբուրեց սրբութիւնները, իսկ յետոյ այցելեց վիրաւորներին զինւորական հիւանդանոցում։ Կայարանից Կայսերական գնացքը մեկնեց ցնծագին ուռաներով։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Բեռլինի լրագիրների ասելով, ներկայումս Բեռլինում գործազուրկների թիւը հասնում է 400,000 մարդու։

◆ Լեհական Թագաւորութեան մէջ տարածած թռուցիկներում գերմանացիք պնդում են, թէ նրանք գերել են 100,000 ից աւելի ռուսների։

◆ Լուրերի համաձայն, Վիլհէլմը վերադառնում է արեւմտեան ռազմադաշտը։

◆ Հաղորդում են, որ անգլիական արտաքին գործերի մինիստր սըր Էդուարդ Գրէյի Հռոմ մեկնելը կապ ունի այն հարցի հետ, թէ ինչ դիրք պէտք է բռնէ Իտալիան, ինչպէս նաև կապ ունի միացեալ գործողութիւնների ծրագիր մշակելու խնդրի հետ։ Հաւանական է, որ իտալական այժմեան կաբինէտը զիջէ իշխանութիւնը այնպիսի մինիստրների, որոնք համակիր են դէպի Ֆրանսիան։

◆ Բուխարէստից տեղեկացնում են, որ ռումինական Կարլ Թագաւորը պատրաստվում է ճանապարհորդութեան ձեռնարկելու դէպի Գերմանիա։ Ռումին զօրքերի մէջ յուզմունքը սաստկանում է։

◆ Լոնդոնի լրագիրների ասելով, Վիլհէլմ կայսրը տկար է ծանր ջղայնութեամբ։

◆ Բուխարէստում տեղեկութիւն է ստացվել, որ Աւստրիան պահանջում է յարքունիս գրաւել Կարլ Թագաւորին պատկանել այն 100 միլիօն կռօնը, որ ներկայումս պահվում է Վիեննայի բանկերում։

◆ Մօտիկ ապագայում ստորագրվելու է պաշտօնական համաձայնութիւն Անգլիայի և Սպանիայի միջև՝ գաղութները միացեալ ոյժերով պաշտպանելու մասին։ Այդ համաձայնութեանը յարելու են նաև Ֆրանսիան և Պորտուգալիան։

◆ Պատերազմի յայտարարութեան օրը ամերիկացի միլիարդէր Աստորը գտնվում էր Անգլիայում, Վիշի կուրորտում։ Երբ նրա մօտ բերին ստորագրութեան թուղթը յօգուտ անգլիացիների, Աստորը տուեց իր մօտ մնացած ընդամէնը 7 ֆրանկ, խոստանալով ուղարկել մնացածը վերադառնալուց յետոյ։ «Ֆիգարօյի» ասելով, Աստորը արդէն ուղարկել է մնացածը, այսինքն 635 000 ֆրանկ յօգուտ Ուէլսի պրինցի ֆօնդին, իսկ 500,000 ֆրանկ՝ անգլիական «Կարմիր Խաչին»։

◆ Պետրօգրադի քաղաքային դուման 25,000 ր. նուիրեց բելգիացի վիրաւորների օգտին։

◆ Ռուսաստանում 10,000 գերմանացի և աւստրիացի խնդրում են ընդունել իրանց ռուսահպատակ։

◆ Մինիստրների խորհուրդը որոշեց, որ մթերքների գները որոշելիս պէտք է մասնակցեն նաև առևտրի և բօրսայի ներկայացուցիչները։

◆ Բեռլինում գերմանական կանցլէր Բէտման Հօլվէգը այն կարծիքն է յայտնել, թէ Գերմանիան պատրաստվելու է ձմերային պատերազմի։ Կանցլէրը խիստ քննադատութեան է ենթարկել Աւստրիայի պետական անձանց գործունէութիւնը։

Կոպէնհագէնից հեռագրում են, որ Վիլհէլմ կայսրը Արեւելեան Պրուսիայի զօրքերի ընդհանուր հրամանատար ֆօն Գինդէնբուրգին փոխարինել է անժողովրդական ֆօն Մօլտկէով։ Այդ առիթով զինւորական շրջաններում դժգոհութիւն է տիրում։

◆ «Н. В.»-ն հաղորդում է, որ պատերազմական ժամանակի նկատումներով արագ ու ճեպընթաց գնացքների երթեւեկութիւնը դադարում է մինչև հոկտ. 10-ը։

◆ Գերմանացիք փորձել են արշաւել դէպի Լօձ, բայց ռուսները կանգնեցրին։

◆ Պերէմիշլի ամրակծութիւնը ռուսները շրջանակում են։ Բոլոր ճանապարհները ռուս զօրքերի ձեռքումն են։

◆ Ներկայումս Ֆրանսիայում կան 63,000 գերմանացի գերի։

◆ Օդեսսայից հեռագրում են, որ թիւրքահայերը խմբերով գաղթում են Ամերիկա և Ռուսաստան։

◆ Մոսկվայի լրագիրներին հաղորդում են, որ Վիլհէլմ կայսրը այցելեց Զէնստոխօվի վանքը և խոստացաւ խոշոր նուիրաբերութիւն անել։

◆ Կրակօվից ազգաբնակութիւնը փախչում է։ Բանկերը և խանութները փակ են։

◆ Գերմանացիք աշխատում են գրաւել Արեւմտեան Բելգիան, որպէսզի արգելք լինեն անգլիացիների զօրքերի ափ իջնելուն։ Գերմանացիք մօտեցել են հօլլանդական սահմանին։

◆ Ռուսները գրաւեցին Վլօցլավսկը։

◆ Ինչպէս լսել է «Нов. Вр.»-ն Ներքին գործերի մինիստրը տեղեկացրել է նահանգապետերին, որ կառավարութիւնը նպատակայարմար գտաւ իրազեկ անել ազգաբնակութեանը ռուսահպատակութիւն ընդունող անձանց մասին։ Այդ պատճառով, տեղական նահանգական թերթերում կամ մամուլի այլ օրգաններում ամեն ամիս պէտք է հրատարակվեն այն անձանց ցուցակները, որոնք ընդունում են ռուսահպատակութիւն, ցոյց տալով նրանց ազգութիւնը։

◆ «Нов. Вр.»-ն հերքում է աղի մօնօպոլիայի մասին տարածված լուրերը։

◆ Պետրօգրադում տեղեկութիւններ են ստացվել իտալական մինիստր-նախագահ ծերունի Ջիոլիտիի հիւանդութեան մասին, որ երկիւղ է ներշնչում։ Դիւանագէտը տկար է թոքերի բորբոքումով։

◆ Ի նկատի ունենալով այն լուրերը, թէ Մոսկվայի և Պետրօգրադի հիւանդանոցները լի են վիրաւորներով, «Нов. Вр.»-ն յայտնում է, որ միայն արքունի հիւանդանոցներում Մոսկվան ներկայ րօպէին ունի 22,000 մահճակալ, իսկ Պետրօգրադը՝ 28,000։

◆ Օգոստ. 26-ին աւստրիացիների հետ ունեցած ճակատամարտում սպանվել է հայազգի գնդապետ Միքայէլ Յովհ. Իզրաշեանը։ Նա վիրաւորվել է երկու անգամ. առաջին անգամ վէրք է ստացել թևից, սակայն մնացել է իր զօրքի շարքում, իսկ երկրորդ անգամ մահացու վէրք է ստացել թնդանօթի ռումբից։ Նրա համար սեպտ. 21-ին հոգեհանգիստ է կատարվել Մոսկվայի հայոց եկեղեցում։

ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

26 սեպտեմբերի

ԿԱՀԻՐԷ.—Թիւրքական 5 ռազմանաւ անցան Սուէզի ջրանցքը, դիմելով Եմէնից դէպի Կ. Պօլիս։

(Լրագիրներից)

◆ Պետրօգրադի դիւանագէտներին տեղեկացնում են, որ սուլթանի պալատում կայացաւ մի խորհրդակցութիւն, ուր 44 ձայնով ընդդէմ 36-ի վճռվել է պատերազմ չը յայտարարել Ռուսաստանին։

◆ Որովհետև ձմեռը վրա է հասնում, երիտասարդ-թիւրքերը պնդում են, թէ զօրքերին պէտք է արձակել։

◆ Դէպի Կ. Պօլիս են գնում զօրքեր Թրակիայից, Ադրիանուպօլսից և բուլղարական սահմանի կողմից։

◆ Չը նայած անգլիական դեսպանի պահանջին, Բ. Դուռը հրաժարվեց փակել Երիտասարդ Եգիպտական Կօմիտէտը, որ ագիտացիա է մղում Անգլիայի դէմ։

◆ Կ. Պօլսում ժողովրդական ընթերցումներ են կազմակերպվում ընդդէմ Ռուսաստանի։

◆ Երրեակ համաձայնութիւնը ուլտիմատում է ներկայացնելու Բ. Դրանը Դարդանէլը բանալու մասին։

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ անցեալ կիրակի Կօնիայի վիլայէթում տեղի է ունեցել սարսափելի երկրաշարժ, որի ժամանակ զոհվել են 5000 մարդ։ Շատ տներ փլվել են։

ՆՈՐՎԵԳԻԱՆ ՎՏԱՆԳԻ ԱՌԱՋ

Քրիստիանիայից հաղորդում են, որ Նորվեգիական յայտնի ճանապարհորդ Նանսէնը այս օրերս բազմաթիւ ունկնդիրների առջև մի դասախօսութիւն է արել Եւրոպայում տիրող ժամանակակից դրութեան մասին։ Նանսէնը յայտնել է, որ ներկայ պատերազմը վերջին պատերազմը չէ Եւրոպայում։ Չէզոքութիւնը անմիտ դատարկաբանութիւն է։ Գերմանական զօրքերի Բելգիայով անցնելը,—յայտնել է Նանսէնը,—և այդ երկրի չէզոքութեան խախտումը գերմանացիների համար չափազանց անհրաժեշտութիւն էր համարվում։ Նօրվեգիայի դրութիւնը աւելի լաւ չէ, քան Բէլգիայինը,—բացագանչում է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆՐԱ ՄԱՀԸ

(Իմ յուշատետրից)

Մռայլ ու տաղտկալից էր այն երեկոն...

Նա իրան այժմ աւելի վատ էր զգում, քան երբևիցէ։ Կարծէք զգում էր, որ իրա հետ ինչ-որ արտակարգ բան էր կատարվում։ Շարունակ հոգեմաշ ձայներ հանելով ու հառաչելով պահանջում էր, որ իրանից չը հեռանամ։

Ո՜հ, ժամանակ, ժամանակ, ինչեր չես անում դու... Եւ դու, անողոք մահ, որ լայն թևերդ բացել ես ու չես հեռանում մեզանից։ Որքան կարծր է քո սիրտը, որքան անգութ ես եղել դու։ Ո՛չ աղիողորմ արտասուքը, ո՛չ մեր պաղատանքն ու հառաչանքը չեն կարող շոյել ու կակղացնել քո քարացած ու բթացած սիրտը։ Հազարաւոր գարուն կեանքեր, բիւրաւոր մատաղ սրտեր, որոնց համար բացի ապրելուց այլ իղձ չի եղել, դու քո մի հզօր հրամանովդ ու անեղ հարուածովդ վերջ ես տուել նրանց։

Այո, նա էլ մինն էր այն թշուառ ու հէգ զոհերից, որոնց մահը վաղուց էր հիւրընկալել։

Մութ գիշեր էր։ Կիսալուսինը ամօթխած հարսի նման ներքև էր նայում. Թւում էր, թէ նա էլ էր կարեկցում մահվան մահճի մէջ թըպրտացող ու տանջվող ջիւանին։

Ո՜հ, լուսին, լուսին, ինչ կը լինի գէթ դու կարեկցես, գէթ դու խղճաս ու բարեխօսես մեզ համար։ Ի՞նչ կը լինի, որ լուսինդ շողով լուսաւորես մահվան խաւար ու քարացած սիրտը։

Սակայն իզուր, լուռ է լուսինը։ Նա կարծէք ոչինչ չի լսում, կարծէք նեղացած ու վշտացած՝ մտնում է ամպերի տակ, մատնելով աշխարհս խաւարին. Նա, որ իր լուսով լուսաւորում է ամբողջ աշխարհը, նա նոյն իսկ իրան անզօր ու անկարող է համարում անգութ մահվան դէմ կռուել, կամ նրա առաջն առնել։

Այլ ևս չը կայ լուսինը։ Թանձրամած խաւարը պատել է երկիրը։ Լուռ է ամեն ինչ։ Միայն անհանգիստ քամին է, որ երբեմն խանգարում է տիրող լռութիւնը, իր հետ տանելով յուշերս ու վշտերս...

Բայց, Աստուած իմ, ինչ եմ ասում. ուր պիտի գնան նրանք, յուշերս... վշտերս... իմ անբաժան ընկերներս, որոնց հետ ծնվել եմ ու ապրել։

Ո՛չ, ո՛չ, նրանք ինձանից չեն կարող հեռանալ. նրանք միշտ ինձ հետ պիտի լինեն. նրանք իմն են, ես նրանցը... ես, անվերջ վշտի ու արցունքի զաւակս։

Նա կրկին հառաչում է։ Ա՜խ այդ հառաչանքը, այդ անվերջ ու սիրտ մաշող հառաչանքը, որը արդէն քայքայել ու հիւծել է նրան։ Ա՜խ, նրա խօսուն լեզուն, որ ահա երկու ամիս է՝ փակվել է. ո՛հ, նրա կենսուրախ ու վառվռուն դէմքը, որ դալկացած թփից պոկած վարդ է դարձել։

Կորչես, անողորմ ճակատագիր...

— Ջուր,—լսվում է նրա մեռնող ձայնը։

Բայց մի՞թէ ջուրը կօգնի նրան։ Ո՛հ տուէք նրան կեանքի ջուրը. նա կեանքի աղբիւրից է ուզում խմել. նա ուզում է ապրել։

Գլխիկոր ու ձեռնամած կանգնած եմ նրա մահճակալի մօտ։ Արդէն երեկոյ է։ Աստղալից պարզ երկինքն ու մայիսեան անուշ հովը մարդկանց դուրս են քաշել իրանց տներից։ Բոլորը կարծէք ուրախ են։

Փողոցից շարունակ լսվում են անհոգ խօսակցութեան ու ծիծաղի ձայներ։ Նոյն իսկ մեր բակի սպիտակ կատուի փոքրիկ ձագերը, որոնց ես մի ժամանակ առանձին խնամք էի տանում, նրանք էլ են սովորականից աւելի խաղում ու թռչկոտում։ Տըխուր ենք միայն մենք՝ ես և նա։

Չէ որ սա էլ բնութեան օրէնքն է. չէ որ բաղդը բոլորին հաւասար չէ ժպտում այս ժահրոտ աշխարհում կեանքի լի ու առատ սեղանից աչքը կուշտ բաղդաւոր զաւակի մօտ, չէ որ պիտի լինի նաև նրա խորթ զաւակը։

Այդպէս՝ աշխարհի խորթ զաւակներս՝ ես և նա վաղուց էր, որ զրկվել էինք բաղդի հաճոյքից. վաղուց էր, որ բաղդը երես էր դարձրել մեզանից ու մեզ մատնել անլուր տանջանքի։ Ու մենք տանջվում էինք...

Հազիւ հազ նա իր կմախքացած մարմինը թեքելով իմ կողմը կարծէք պատրաստվում էր խօսել՝ ինչ-որ բան ասել, սակայն շունչը արգելում էր։

— Ի՞նչ ես կանգնել,—խօսեց վերջապէս նա,—ասա, պիտի ապրե՞մ թէ ոչ. չէ որ դու ինձ սիրում էիր. չէ որ դու ինձ միշտ օգնել ես. ասա, ինչու ես մոլորվել, ինչու չես օգնում. ես ապրել եմ ուզում, հասկանում ես, ապրել... ապրել...

Ապա լացակումած շարունակեց.

— Ա՜խ, որքան կուզէի գէթ վերջին անգամ զբօսնել քեզ հետ։ Մայիս է, չէ՞. որքան լաւ է մայիսեան առաւօտները զբօսնել։ Որքան կուզէի այժմս քեզ հետ միասին լինել այն պարտէզում, ու այս իմ անզօր ձեռքով մի վարդ քաղէի կրծքիդ...

Նա դեռ չը վերջացրած սկսեց հեկեկալ, ապա շատ երկար լաց եղաւ ու փշրված սրտով քնեց։ Արտասուքի խոշոր կաթիլները գլորվում էին նրա անկենդան ու գունատ դէմքից։ Զարկերակն ու սրտի բաբախումը արդէն կորցրել էին իրանց կանօնաւոր ընթացքը. իսկ ձեռքերն ու ոտքերը վաղուց սկսել էին սառել։

Թշուառը յիշեց այն պարտէզը, որտեղ առաջին անգամ մենք իրար յայտնեցինք մեր սէրը։

Այն պարտէզումն էր, որ խոստացանք ու երդվեցինք սիրել իրար ցմահ։ Այնտեղ էր, որ առաջին անգամ սիրտս թնդաց անդրանիկ սիրոյ զգացմունքի տակ։ Եւ հեռու չէր նրանից մահը։

Անթարթ աչքերով ու լուռ նայում էի նրա քայքայված ու կմախքացած դէմքին։ Խեղճը որքա՜ն ճիգեր էր թափում ապրելու համար, որքան անքուն ու անհանգիստ գիշերներ էր անցրել, որքան պաղատանք ու աղերսանք էր ուղղել նախախնամութեան, սակայն ամենը զուր։ Կարծէք նրանից բոլորը ձեռք էին քաշել։ Մարդիկ ու աշխարհը վաղուց էին խորթացել նրա համար։

Անողոք ճակատագիրը ականջիս շարունակ շշնջում էր, որ նա պիտի չապրի։ Այդպէս, նրա երգը երգված էր։

Նրա հետ միասին շատ անքուն գիշերներ էի անցրել, և ես՝ չափազանց յոգնած լինելով՝ ընկայ նրա մահճակալից ոչ հեռու գտնված բազկաթոռի վրա, որ մի փոքր հանգստանամ, սակայն յոգնածութիւնս այն աստիճան յաղթեց ինձ, որ նիրհս տարաւ, ու ես քնեցի։

Աստուած իմ, կարծէք այդ գիշեր ես փոխադրվեցի մի այլ աշխարհ։ Ամբողջ գիշերը ես լողում էի անվերջ երևակայութեան մէջ։ Շարան-շարան, մէկը միւսից զարհուրելի ու սարսափեցուցիչ երազներից ահաբեկված՝ ես կծկվել էի բազկաթոռիս մի անկիւնում։ Անվերջ դիակներ, մարդկային գանգեր, մարդու մարմնի մասեր, գագաղներ, մութ փողոցներ, ահռելի ձորեր, փոսեր, քահանայ. այս բոլորից սարսափած՝ յանկարծ զարթնեցի։

Արդէն առաւօտ էր։ Մայիսի վաղորդեան զով օդը ազատօրէն ներս էր մտնում մեր բաց պատուհանից։ Ծիծեռնակները վաղուց սկսել էին իրանց պարերգը. ուրախ էր ամբողջ բնութիւնը։ Այդ օրը չէր լսվում միայն նրա հառաչանքը։ Թւում էր, թէ նա այժմ լաւ էր զգում իրան։ Բայց ահա նա սկսեց կամաց-կամաց շարժվել անկողնում։ Աչքերը յառեց դէպի ինձ և խորը դիտել սկսեց. ապա դողդոջուն ձայնով կամացուկ ասաց.

— Մի բաժակ էլ ջուր՝ գուցէ ես հանգստանամ. ա՛խ, որքան նեղութիւն եմ պատճառում քեզ։

Վերջին բառերը նա արտասանեց լացախառն։

Անմիջապէս ջրով լի բաժակը մօտեցրի նրա պապակած շրթունքներին. նա ագահութեամբ ընդունեց ջուրը, բայց հենց որ գլուխը իջեցրինք բարձին, ջուրը անմիջապէս թափվեց նրա բերանից։

Ապա կարծէք վերջին անգամ մի ուժեղ ցնցում ես զգացի, մի վայրկեան՝ և նա այլևս չը կար։

Նրա սառն ու փայտացած մարմինը, լուռ դէմքն ու խոր ընկած աչքերն ասում էին, որ նա թողեց այս ցաւոտ աշխարհն ու փախավ դէպի յաւիտենականութիւն։ Բաղմիշտ փակվեցին այն կենդանի, վառվռուն ու խելացի աչքերը, որոնք ընդունակ էին մինչև մարդու սրտի խորքերը թափանցել։ Դադարեց նրա հառաչանքը, չէր լսվում այլևս նրա ձայնը։

Ցօղնած երկիրը մօտենում էր իր հանգստին։

Վերջալոյսի չքացող ճառագայթները արդէն շառագունել էին կապուտակ երկինքը։ Անդուլ աշխատանքից յոգնած աշխատաւորը տուն էր շտապում։ Ցուրտ երկիրներից մեզ հիւր եկած հաւքերն էլ իրանց անընդհատ աշխատանքից յետոյ՝ հանգստանում էին իրանց կիսատ բների մօտ։ Միայն մայրաքաղաքի պճնեալ տիկիններն ու օրիորդներն էին, որոնք շտապում էին դէպի վայելքի և ուրախութեան վայրերը։ Անցնում էին նրանք մեր պատուհանի մօտով ուրախ քրքիջ արձակելով. վխտում էին նրանք որպէս անհոգ եղնիկներ, որոնց համար դեռ շատ օտար էին աշխարհի ցաւերն ու վշտերը։

Իսկ ես՝ անհուն ցաւերով տոչորվող ու տառապող անբաղդս, առաջս դրած նրա սառը դիակը, ողբում էի անժամանակ թառամած հէգ վարդի ողբերգական մահը։ Վշտի ովկիանում լողացող ուժասպառ միտքերս վերադառնում էին դէպի անցեալը, դէպի մանկութեան վաղանցուկ ու անհոգ օրերը, երբ տխրութիւն ու վիշտ ասած բաներ ինձ համար օտար էին ու անհասկանալի։ Ու ես տանջվում էի...

Երկու օրից յետոյ նրա վաղամեռ դիակը յանձնեցին հողին։ Մայր երկիրը իր կուրծքը զարդարեց մի անման գանձով, նման թանկարժէք մանեակի, որ զարդարում է գեղատեսիլ ու փափկասուն օրիորդի պարանոցն ու կուրծքը։ Մի քանի օրից յետոյ միայն այցելեցի նրա թարմ ծաղիկներով ու վարդերով զարդարված սառը շիրիմը, որտեղ շատ ողբացի ու մտաբերեցի նրա հոգեվարքի մէջ յիշած այն պարտէզը, ուր առաջին անգամ մատաղ սիրտս թնդաց անդրանիկ ու սուրբ սիրոյ զգացման տակ, և որտեղ երդվեցինք սիրել միմեանց ցմահ։

Երուանդ աբ.

[illegible]

ԿԱՐԼ ԿԱՈՒՑԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

Գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիայի պարագլուխ յայտնի Կարլ Կաուցկին «Neue Zeit» թերթի վերջին համարներից մէկում գրում է, որ Գերմանիան այժմ պէտք է պատրաստւի խաղաղութիւն կնքելու։ «Զինուորական հաջողութիւնը,—ասում է,—այդ այն է, որ տևում է երկար։ Գերմանիան չը պէտք է մտածի նուաճումների մասին, սակայն, բայց և այնպէս, գերմանական զէնքի յաղթութիւնը հարկաւոր է նրա համար, որ պէտքի հաջողութիւնը խսկապէս հնարաւոր է։ Աւստրօ-գերմանական յաղթութիւնը անհրաժեշտ է,—այդ պէտք է յիշեն եւրօպական ժողովուրդները,—Ֆինլանդիան, Ռուսական Լեհաստանը և Եգիպտոսը։

ՀԱՈՒՊՏՄԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ Ռ. ՌՕԼԱՆԻՆ

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, այս օրերս «Մշակում» տպւեց Ֆրանսիացի հռչակաւոր գրող Ռօլանի բաց նամակը ուղղուած գերմանացի նոյնպէս նշանաւոր գրող Գերհարդ Հաուպտմանին։ «Եթէ լռէք,—իր նամակի վերջում ասում էր Ռօլանը Հաուպտմանին,—դա ցոյց կը տայ, որ դուք համակրում և հաւանում էք կամ անտարբեր էք ձեզ ղեկավարող հոների արարքներին»։

Եւ «Ջուլհակների» հեղինակ Հաուպտմանը լռել ու ահա պատասխանում է.

«Դուք գիմել էք ինձ, պ. Ռօլան, մի բաց նամակով, որի մէջ վիշտ է լսվում պատերազմի մասին (Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Անգլիայի սկսած), վիշտ եւրօպական կուլտուրայի վնասների նկատմամբ և հին գեղարուեստի սրբազան կոթողների կործանման մասին։ Այդ ընդհանուր վիշտը բաժանում եմ և ես։ Սակայն ես չեմ կարող հաւանել ձեզ պատասխան տալու, որը դուք մաքով արդէն վերագրել էք ինձ և որի մասին դուք սխալ ենթադրութիւն էք անում, թէ երբ Եւրօպան սպասում է իմ պատասխանին։

«Ես գիտեմ, որ ձեր երակներում գերմանական արիւն է հոսում։ Ձեր գեղեցիկ «Ժան Քրիստոֆ» գիրքը մեզ մօտ ընդ միշտ պատւաւոր տեղ է բռնել «Վիլհելմ Մէյստերի» և «Կանաչ Հենրիխի» շարքում։ Ֆրանսիան ձեր երկրորդ հայրենիքն է, և այդ պատճառով ձեր սիրտը ցաւում և ձեր դառնալու ընդունակութիւնը մթագնել է։ Դուք տանդուն կերպով աշխատում էիք երկու ժողովուրդներին հաշտեցնելու *)։ Զը բայած դրան, նայեցէք, ինչպէս արիւնահեղ կռիւը խեղաթիւրել է ձեզ մօտ, ինչպէս և շատ շատերի մօտ, մեր երկրի տեսքը, և, ի հարկէ, բոլոր ջանքերն ու փորձերը՝ սխ-

*) Այստեղ յիշենք, որ Ռօլանը միշտ աշխատում էր Ֆրանսիան ու Գերմանիան մօտեցնել և բարեկամ դարձնել իրար։ Խմբ.

[illegible]

կանց շարքին, որոնք առաւել խոր վիշտ են զգում իրանց մերձաւորների գնդակահարւած կուրծքերը տեսնելով. և ի զուր դուք, պ. Ռօլան, այնպիսի եղանակով էք խօսում, կարծէք ձեր հայրենակից Ֆրանսիացիները մեր դէմ դուրս են եկել արմաւենու ճիւղերով, այն ժամանակ, երբ նրանք ունեն իսկական թնդանօթներ, հրանիւթեր և անգամ «դում-դում» գնդակներ։

«Պարզ է, մեր պանծալի զօրքերը ձեզ սարսափ են ներշնչել։ Նրանց կողմն է այժմ փառքը, որը անյաղթելի է իր գործի արդարութեամբ։ Սակայն գերմանական զինւորները ընդհանուր ոչինչ չունեն այն գզուելի և բութ հէքիաթների հետ, որ այնպէս եռանդագին տարածում է ձեր ֆրանսիական սարսափ մամուլը և որոնց՝ ֆրանսիական ու բէլգիական ժողովուրդները պարտական են իրանց աղէտներով։ Թող մի որևէ դատարկամիտ անգլիացի մեզ «հոներ» կանչէ, դուք մեր պահեստի պանծալի զօրականներին Ատտիլայի որդիներ անուանեցէք։ Մեզ այնքան էլ բաւական է, որ այդ զօրականները կտրում են մեր անխիղճ թըշնամու շղթան։ Առաւել լաւ կը լինի, որ դուք մեզ Ատտիլայի որդիներ անուանէք, երբեք խաչ դնէք մեզ վրա և մնաք մեր սահմանի այն կողմը, քան մեր գերմանական ժողովուրդը գերեզման իջնի սենտիմենտալ տապանագրով՝ «Գէօթէի սերնդի ժառանգները»։ «Հոներ» խօսքը բաց է թողնված այն մարդկանց կողմից, որոնք իրանք հոներ լինելով՝ իրանց խաբված զգացին իրանց առողջ և ինքնուրոյն ժողովրդի դէմ լարած յանցաւոր դաւադրութեան մէջ և բռնկվում են նրա համար, որ այդ ժողովուրդը սարսափելի հարուած ցոյց տուեց առաջն առնելու աւելի սարսափելի հարուածի։ Ուժասպառութեան հասածները դիմում են չարախօսութեան։

«Ես ոչինչ չեմ խօսում բէլգիական ժողովրդի մասին։ Գերմանական զօրքի խաղաղ անցքը, որ Գերմանիայի համար կեանքի հարց է, թոյլ չը տրվեց Բէլգիայի կողմից նրա համար, որ նրա կառավարութիւնը զէնք էր դարձել Անգլիայի և Ֆրանսիայի ձեռքին։ Եւ նոյն կառավարութիւնը, որպէսզի ամրապնդի իր խարխուլ դիրքը, նախաձեռնեց անօրինակ պարտիզանական կռիւ, և դրանով, պ. Ռօլան, չէ՞ որ դուք էլ երաժիշտ էք, սարսափելի տոն տուեց պատերազմին։ Եթէ դուք հնարաւորութիւն ունենայք անցնելու գերմանացիների համար թշնամական սաւթեան վիթխարի պատը, կը կարդայք մեր կայսերական կանցլերի գրութիւնը, որ սեպտեմբերի 7-ին ուղարկել է Ամերիկա. կը կարդայք, այնուհետև, այն հեռագիրը, որ ինքը կայսրը սեպտեմբերի 8-ին յղել է նախագահ Վիլսօնին, և այն ժամանակ կիմանաք իրերի դրութիւնը, որ անհրաժեշտ է իմանալ, որպէսզի հասկանալի լինի Լուվէնի աղէտը»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

ԺԱՄԱՆԱԿ Է

—

Բոլոր սարկութիւնների մէջ կայ մէկը, որ ամենից դաժանն է և ամենից անտանելին։ Դա նիւթական սարկութիւնն է։ Նա, որ ճնշում է մարդկային հոգին արճիճի պէս, ստորացնում է մարդկային եսը։ Նա, որ դանդաղօրէն, բայց հաստատապէս ներգործող թոյնի նման կամաց-կամաց անզգալիօրէն մահացնում է արժանապատւութեան զգացումը ինչպէս անհատների, նոյնպէս և հաւաքական մարմինների մէջ։

Այսպէս է, դժբաղդաբար, ամենուրեք, աշխարհի բոլոր վայրերում։

Բայց կայ սարկութիւն և սարկութիւն։ Հայ ժողովրդի մէջ նա ունի մի այնպիսի այլանդակ կերպարանք, որի նմանը չեմ կարծում, թէ հանդիպվի որևէ ժողովրդի կամ ազգի մէջ։ Դրամը հայի կուռքն է. այս մասին գրվել է բիւր անգամ, և մենք ձեռներս մեր խղճի վրա դրած պիտի խոստովանենք, որ այդ ճիշդ է։ Խօսքս բացառութիւնների մասին չէ. բացառութիւնները օրէնք չեն կազմում։ Օրէնքն այն է, ինչ որ արմատացած է մասսայի հոգու խորքում և անբաժան է նրանից։

Դիտեցէք մեր բոլոր դասակարգերը սկըսած մտաւորական շրջաններից և բարձր հոգևորականութիւնից մինչև ժողովրդի ամենադրեփ խաւերը, և դուք կը տեսնէք միևնոյնը—խորին երկրպագութիւն և անսահման փառաբանութիւն ոսկեայ հորթին։ Կարծում էք միշտ շահասիրութիւնից դըրդւած։ Ոչ, այլ շատ անգամ հէնց այնպէս, անշահ, միայն և միմիայն սովորոյթից և դարաւոր աւանդութիւնից հարկադրված։

Հայ ժողովուրդը, ինչ որ վերաբերում է նիւթականին, իր հաւատը պարգևում է ոչ նրանց, որ ունեն բարոյական վարկ, այլ նրանց, որոնք նիւթական վարկի տէրերն են։ Փաստե՞ր էք ուզում. ահա ձեզ։ Փարձեցէք բաց անել որևէ հանգանակութիւն այս կամ այն հասարակական կամ ազգային նըպատակով և գործը յանձնել թէկուզ ամենաբարոյական, ամենաառաքինի, ամենաանշահասէր անձանց, հանգանակութիւնը կամ ամենևին աջողութիւն չի ունենայ կամ շատ չնչին արդիւնք կը տայ։ Բայց նոյն հանգանակութեան թերթը տուէք մի հարուստ մարդու ձեռքը, և այլ պատկեր կը ստանաք։

Մեր այսպէս կոչված բարեգործները իրանց նուէրները տալիս են ոչ այս կամ այն գործին, այլ այս կամ այն անձին։ Երբ նրանց դռները զարկում են, առաջին հարցն է լինում՝ ովքե՞ր են զարկողները։ Եթէ դիմողը հարուստ մարդ է, կամայ թէ ակամայ դռները բացվում են նրա առջև, իսկ եթէ ոչ՝ թող հեռանայ։ Գործը կարևոր չէ, կարևորը գործի համար եկողի անձնաւորութիւնն է։ Ա՛հ, ներողութիւն, ոչ անձնաւորութիւնը, այլ նրա գրպանը։

Այս վերին աստիճանի տխուր և մի ազգի բարոյական հնչակը արատաւորող երևոյթը ամենից շատ խրախուսվում է հայ գործիչների և հայ մտաւորականութեան կողմից։ Ամեն անգամ երբ հարց է լինում այս կամ այն ազգային կամ հասարակական գործի համար դրամ հանգանակելու մասին, հայ մտաւորականութիւնն իր գլուխը ստըրկաբար թեքում է հարուստների առջև և աշխատում է նրանց յանձնել հանգանակութեան թերթը։ Նա չէ հասկանում կամ չէ ուզում հասկանալ, որ այսպիսով ոչ միայն գործի նշանակութիւնն է նսեմացնում, այլ և ինքն իրան ստորացնում։ Նա չէ ըմբռնում, որ այսպիսով նա վարկաբեկ է անում ինքն իրան ոչ միայն ժողովրդի առջև, այլ և հէնց այն հարուստների առջև, որոնց աջակցութիւնը ձեռք է բերում սովորաբար հազար ու մի աղաչանք-պաղատանքներով։ Նա չէ զգում, որ իր այդ վարմունքով նա խրախուսում ու պաշտպանում է մի հասարակական օրգանիքական անբարոյականութիւն։

Ինձ թւում է, որ ժամանակ է այդ եղկելի երևոյթի դէմ կռւելու և արմատախիլ անելու նրան։ Ինձ թւում է, որ ժամանակ է, որ հայ գործիչները և հայ մտաւորականութիւնն աշխատեն հասարակութեան և ժողովրդի մէջ բարձրացնել իրանց վարկը և նուիրատուներին սովորեցնել, վերջապէս, յարգել գործը, այլ ոչ անձը։ Կը փափագէի, որ իմ միտքը ճիշդ հասկացվի։ Ես չեմ ասում, թէ հարուստներին պիտի հեռացնել հանգանակութեան գործից։ Ամենևին։ Չեմ ասում, նամանաւանդ, որ ամեն մի մտաւորական բարոյական վարկի տէր է, և ամեն մի հարուստ՝ ընդհակառակը։ Քաւ լիցի։ Բարոյական վարկը ես չեմ ուզում կապել գրպանի վարկի հետ։ Կան մտաւորականներ, որոնց բարոյականը նոյնքան անանկ է, որքան և նիւթականը։ Կան և հարուստներ, որոնց բարոյականը չէ ապատվել ոսկու ժանգից։

Ես ուզում եմ միայն ասել, որ հայ գործիչներն ու հայ մտաւորականութիւնն եթէ ունեն արժանապատւութեան զգացում, պիտի մտածեն այսպէս. «Հայ ժողովուրդ, այսօր դու ինձ չես հաւատում քո կոպէկները, բայց ես կաշխատեմ և կը գրաւեմ քո հաւատը։ Ես քեզ կը սովորեցնեմ յարգել ինձ»։

Ժամանակ է։

Շիրվանզադէ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՑԱՆՑՆԱԺՈՂՈՎԸ

—

Սեպտ. 24-ին քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանի նախագահութեամբ կայացաւ պատերազմից վնասվածներին օգնելու պաշտօն ունեցող քաղաքային կենտր. յանձնաժողովի և կանանց մասնաժողովի միացեալ նիստը։

Նախագահի զեկուցումից երևաց, որ սեպտ. 1—24 եղել են նոր դրամական նուէրներ 15,532 ռ., իսկ դրօշակների օրվայ եկամուտ սպասվում է 30—35,000 ռ.։ Կանանց մասնաժողովի գործունէութեան մասին եղած հաշիւը ցոյց տուեց, որ նրանք արդէն պատրաստել են սպիտակեղէնի 150 կոմպլեկտ և բացի դրանից 240 կոմպլեկտ պարագաներ՝ յատկապէս քաղաքային լազարէթների համար։ Ապա նախագահը յայտնեց, որ Թիֆլիս քաղաքի հաշւով հիմնվում են 400 մահճակալներ, 700 մահճակալ էլ պանազան բարեգործ. ընկերութիւններն են հիմնում, իսկ մնացածը իր վրա է առել արքունական գանձարանը։

Ժողովը որոշեց կազմակերպել Թիֆլիսում էլ, հետևելով Մոսկվայի օրինակին, «սպիտակեղէնի շաբաթ» և դրա համար ընտրեց մի առանձին ենթամասնաժողով. ապա որոշեց կանանց մասնաժողովին տալ ծախսերի համար դարձեալ 3000 ռ.՝ սպիտակեղէն պատրաստելու համար։

ՀՐԴԵՀ ՎՐԱՑ-ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՕՆՈՒՄ

—

Սեպտեմբերի 25-ին, երեկոյեան ժ. $4^1/_2$-ին, Դվօրցօվայա փողոցի վրա նկատվեց ծխի հսկայական մի սիւն։ Վրաց ազնուականների մեծ շէնքից առևտրականները դուրս թափվեցին իրանց խանութներից և յայտնեցին, որ վրաց ազնուականների թատրօնը այրվում է։

Հրդեհը սկսվել է, ինչպէս ասում են, դեկօրացիաների բաժնում, ուր արդուկելիս (ութօյելիս) են լինում ինչ-որ իրեր։ Կրակի կայծերից ընկնելով ներկված և չոր դեկօրացիաների վրա՝ շուտով բռնկում է հրդեհ և ծաւալվում ամբողջ թատրօնովը մէկ։ Հրդեհը ապա անցնում է հարևան խանութներին և կատաղի բոցերով ճարակում ամեն ինչ։

Շտապով վրա հասած քաղաքային և կամաւոր հրդեհաշէջների երկու խմբերը անցնում են գործի։ Նրանց առաջին հոգածութեան առարկան այն էր, որ կրակը չանցնի Կովկասի զինւորական շրջանի շտաբի շէնութիւնը, որը և կարողացան աջողել։

Այրվեցին վրաց-ազնուականների ամառային և ձմեռային թատրօնները, եղբ. Բօզարջեանների ծխախոտի պահեստը, Նազարբէկեանի արտասահմանեան խմիչքների պահեստը, «Կաֆէ Պարիզ» ճաշարանը, Նոր Ակումբի մի քանի բաժանմունքները, թատրօնի կողքին եղած խանութները և գրասենեակները։

Մեծ վնասներ կրեցին և Դվօրցօվայա փողոցի վաճառականները, որոնք իրանց խանութների ապրանքները մինչև երեկ. ժամը 10-ը դուրս էին կրում և կիտում Դվօրցօվայա փողոցի վրա, իսկ շատերը՝ դիմացի խանութներում։

Հրդեհի ժամանակ դուրս կրեցին և թատրօնի իրերից մի քանի բան՝ աթոռներ, սեղաններ և այլ իրեր, որոնցից շատերը շտապողականութեան և իրարանցումի պատճառով ջարդվեցին և փչացան։

Թատրօնի թէ շէնքը և թէ շարժական կայքը ապահովագրված են։ Ապահովագրված են այրված խանութների մեծ մասը, բացի Նազարբէկեանի և մի քանիսի խանութներից։

Վնասը համնում է մինչև մի միլիօն ռուբլու։

Հրդեհին ներկայ էին փոխարքայի օգնական Միշլաեվսկի, նահանգապետը և քաղաքագլուխ պաշտօնական անձինք ու չը տեսնված հասարակութիւն։

Կարգապահութեանը հսկում էին ոստիկանութիւնը և բաւականաչափ զինւորներ։

Հետևեալ օրը ողբալի տեսարան էր ներկայացնում Դվօրցօվայա փողոցը։

Փողոցի մէջ մի տեղ բլրաձև կիտված էին հրդեհված իրերի, դեկօրացիաների, հագուստների, աթոռների և գրքերի բեկորներ՝ սևացած ու թրջված. մի այլ տեղ խաղալիքների խանութի ապրանքները՝ անխնամ իրար վրա թափված. մի ուրիշ տեղ պատրաստի սպիտակեղէնի խանութի ապրանքները՝ արկղիկներով ու կապոցներով. մի չորրորդ տեղ՝ կօշիկներ, ոտնամաններ անկարգ թափված՝ փողոցի փոշու և ցեխի մէջ... Իրերից շատերը կոտրվել են, փչըրվել...

Երէկ, վաղ առաւօտից խանութպանները գործակատարներով քրտինքի ու ցեխի մէջ թաղված՝ ո՛րը նորից կարգի էր բերում իր խանութը, ո՛րը վշտալի աչքերով հրդեհված իրերի կոյտերին նայում...

Երկար ժամանակ Թիֆլիսը այդպիսի հըրդեհ չէր տեսել։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նօրօսլիւնեեր Սղնախի օրջանեից
Սղնախ, 20 սեպտ.

Անցեալները Ջուգաանի գիւղում մի գինու մառանում մի սարաժնիկ ճաշելիս է եղել։ Այդ ժամանակ մառան է մտնում մի մարդ և խնդրում է սարաժնիկին իր հրացանը ցոյց տալ նրան։ Սարաժնիկը միամըտաբար տալիս է հրացանը։ Եկողը վերցնում է հրացանը և սպանում է սարաժնիկին, ապա հրացանը վերցնելով՝ փախչում է։ Սարաժնիկին թաղեցին մեծ շուքով՝ մասնակցութեամբ գաւառապետի։

Շիրլիանի անտառում անցեալ շաբաթ սպանեցին Մարտիրոսեան չարչի վաճառականին և նրա որդուն։

Այս տարի հացի բերքը Շիրակում մէջակից ցածր է, ուրիշ տեղերում՝ բաւարար։

Տեղական վրաց լրագիրը («Խմա Կախէթիսա») լրացրեց իր գոյութեան երկրորդ տարին։ Խմբագիր Տղվաձէն յայտնում է, որ ինքը երկու տարվայ ընթացքում իրանից ծախսել է լրագրի հրատարակութեան համար մօտ 1200 ռ.։

Հաղորդել էինք, որ «Խեի» աղբիւրից ջուր են բերում Սղնախ։ Այս ջուրը շինել են Շահվերդեանները և ջուրն անցնում է նրանց հողերով։ Այժմ Արտէմ Շահվերդեանը դատ է սկսել պատարանով՝ ինքնագլուխ առանց Շահվերդեանների թոյլտւութեան ջուր տալու համար։

N. N.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԱՐԻՔԸ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

—

Գաւառական իրականութեան ամենացաւոտ խնդիրներից մէկը բժշկական օգնութեան խնդիրն է, որի մասին շատ է գրվել, բայց միշտ էլ մնացել՝ ձայն բարբառոյ յանապատի։ Եւ այսօր գաւառում բժշկական կարիքը աւելի քան սուր կերպով է արտայայտվում։

Մարդիկ հիւանդանում են—և այն էլ լուրջ կերպով—ու թողնվում առանց բժշկական խնամքի՝ ճակատագրի կամքին։ Քիչ չեն պատահել դէպքեր, երբ՝ բժշկի բացակայութեան պատճառով՝ ամենահասարակ հիւանդութիւնը աստիճանաբար զարգացել է և յաղթելով ամենաառողջ մարդուն՝ վերջ դրել նրա կեանքին։

Բժշկական օգնութեան կարիքը աւելի խիստ զգացվում է առաւելապէս մեր՝ Ղարաբաղի շրջանում, մանաւանդ Խաչէնի գաւառում։ Այս գաւառի գիւղերում եթէ պատահում են տարափոխիկ հիւանդութիւններ՝ դիֆտերիտ, սկարլատինա, ծաղիկ և այլն— ինչպէս այդ պատահեց անցեալ տարի Ղայալի, Խնձրիստան, Խանածախ գիւղերում— ժողովուրդը ոչ մի միջոց չի ունենում հիւանդութիւնների դէմ մաքառելու համար։ Մաքրապահութիւնը, որ գլխաւոր պայմանն է հիւանդութիւնների առաջն առնելու համար, բացակայում է մեր գիւղերից, և ժողովուրդը միանգամայն խարխափում է անտեսանելի պայմանների մէջ։ Տգէտ, անուսում գիւղացիները տարրական հասկացողութիւն չունենալով նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելու էպիդեմիայի դէպքում՝ չեն կարողանում ըմբռնել, որ իրական միակ միջոցը՝ հիւանդութեան դէմ կռւելու համար՝ բժշկի դիմելը և նրա խորհուրդին հետևելն է։ Ընդհակառակը գիւղերում զանազան հիւանդութիւնների դէպքում դիմում են «գրբացների» և բաղդախնդիր «փալչիների» օգնութեանը, որոնք բացի վնասից՝ ոչ մի իրական օգնութիւն չեն ցոյց տալիս։

Ականատես եմ եղել, թէ ինչպէս գիւղերում ռամիկ կանայք իրանց հիւանդ երեխաները առնում են պատահմամբ գիւղն եկած «փալչի-չոփչի» թափառական թուրք կնոջ մօտ և 40—50 կոպէկը ձեռքին դնելով պաղատում են, թէ «երեխի չոփը փչէ», իսկ նա էլ հազար ու մի նազ անելով է գիջնում իր տխմար կլենենների թախանձանքներին։ Նոյնպէս քիչ դէպքեր չեն պատահել, երբ հոգեկան հիւանդներին՝ տասնեակ վերստեր ճանապարհ կտրելով՝ բերում են «գրբացի» մօտ, որը զանազան թալիսմաններով տասնեակ ռուբլիներ է առնում և պատրաւակ բռնելով թէ «սահաթը չար էր»՝ իրան արդարացնում և պատասխանում է, որ «սահաթը բարի ժամանակ» բերենք։

Այո, մեր գիւղերն ընկնողը խսկապէս կը համոզվի, որ արդի XX դարի քաղաքակրթութիւնը ոչ մի ազդեցութիւն չէ ունեցել գիւղացու հասկացողութեան վրա, որ տգէտ գեղջուկը աւելի գերադաս է համարում բաղդախնդիր «չոփչին» դիմել, քան թէ մասնագէտ բժշկին։

Իսկ այս բանում մենք իրաւունք չը պէտք է ունենանք մեղադրել գիւղացիներին, որովհետև եթէ նրանք այդ հասկացողութեան տէր են, դրա պատճառը մենք ենք, մեր գաւառական ինտելիգենցիան է, որ մինչև այժմ իր ինքնուրոյն շնորհիւ անուշադրութեան է մատնել գաւառական կեանքը բարեփոխելու, գիւղացիների միտքը լուսաւորելու խնդիրը։

Եւ ի զուր չէ, երբ մեղադրում են գաւառական ինտելիգենցիային իր դատապարտելի անտարբերութեան համար։

Սակայն նկարագրելով հանդերձ գաւառական իրականութեան այդ խոցոտը բացը— բժշկական օգնութեան բացակայութիւնը— մենք կը կամենայինք այդ առիթով թէև ոչ արմատական, բայց գոնէ պալիատիւ միջոց առաջարկել։

Ինչպէս յայտնի է, մեր գիւղերում, շնորհիւ վերևում յիշածս անտեսանելիտարական պայմանների, այլ և շնորհիւ օտար քաղաքներից վերադարձող ֆիզիքապէս թուլացած երիտասարդների (էլ չեմ յիշում էպիդեմիայի դէպքերը), հիւանդների մեծ կոնտինգենտ կայ։

Արդ, շատ բարւոք կը լինէր, եթէ մեր բժիշկները իրանց գործունէութեան ասպարէզը ընտրէին գիւղերը և հէնց պրակտիկայի համար պարբերաբար իւրաքանչիւր շաբաթ, կամ երկու շաբաթը մէկ, շրջէին մեր գիւղերը։ Այդպիսով երբ կամաց-կամաց ծանօթանան գիւղական ժողովրդի կեանքի հետ, իրանց մշտական բնակութեան վայր կը հաստատեն գիւղերը։

Ինչ վերաբերում է բժիշկների վարձատրութեան խնդրին, մենք կարող ենք հաւատացնել, որ գիւղացին բժշկից էական օգնութիւն տեսնելով՝ երբէք չի խնայի լաւ արժանւոյն վարձատրել բժշկին։

Եւ որպէս օրինակ այդ բանի, աւելորդ չեմ համարում պատմել իմ տեսածս մի բնորոշ էպիզոդ։

Բառաանի գիւղում (Վարանդայի շրջան) իմ մի բարեկամիս որդին Եւլախի ճանապարհով գալիս կառքը շուռ էր տուել և ինքը ընկնելով՝ ոտքից ջարդուածք էր ստացել։ Գիւղում առանց բժշկական օգնութեան մնալով, հիւանդի հայրը անճարացած դիմել էր թուրք «Ջառահի», որը հէնց իմ ներկայութեամբ 10 ռ. վարձատրութիւն ստացաւ և գրած ղեղատոմսն էր՝ հասարակ եօդօֆորմ փոշին։

—Ի՞նչ անեմ,—ասում էր հիւանդապահը,— քաղաքը տանելու հնարաւորութիւն չը կայ, որ տանեմ մասնագէտ բժշկի մօտ. անճարացած՝ պէտք է թուրք «Ջառահի» օգնութեանը դիմեմ։

Բացի այդ 10 ռուբլուց, «Ջառահը» այդ միևնոյն հիւանդի տանը մի քանի հիւանդների ընդունեց. և ամեն մէկը 1 ռուբլի վճարեց։

Այս օրինակը մէջ բերելով՝ մեր յարգելի բժիշկների ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում, որ իրանց վարձատրութեան վերաբերեալ ոչ մի կասկած չունենան. քաղաքացի կլիենտի հաւասար չափով կը վարձատրէ և գիւղացին։

Մնում է միայն, որ նրանք բարեհաճեն իրանց այցելութեամբ թեթևացնել իրանց կարօտող հիւանդների ծանր դրութիւնը։

Այդ միևնոյն ժամանակ և բարոյական վսեմ պարտականութիւն է։

Ա. Ասլանեան

Խանքենդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

✦ Փոխարքան թոյլատրել է Կ. Հ. Բ. Ընկ.՝ 2 տարվայ ընթացքում հանգանակութիւն բանալ Կովկասի շրջանի հայերի մէջ Պեատիգօրսկում սանատօրիա կառուցելու համար։

✦ Քաղաքային սանիտարա-բժշկական կազմակերպութիւնը արդէն կանչել և կարգի է բերել 240 լրացուցիչ մահճակալ։ Քաղաքը պահում է ընդամենը 440 մահճակալ, որոնցից 400-ը վիրաւոր զօրականների համար է։

✦ Կազմվել է «սպիտակեղէնի շաբաթ» կազմակերպող կոմիտէ, որի մէջ մտել են հետևեալ անձինք. տ. տ. Ալիբէկեան, Ղամբարեան, Կաղակօվա, Տէրտէրեան, Վեսելօվզօրօվա, Լիսիցեան, Տիգրանեան, Գամարօվա, Մուսեելիուս, Նունուֆարեան, Եարալեան, իշխանուհի Սումբատօվա, Ջենիօկօվա և Մինկևիչ, պ.պ. Բլեկին, Արցեղօվ, Բեհբեհեան և Եսֆիրաճեան։ Կոմիտէի նախագահ է ընտրված Մինաս Բեհբեհեան, փոխնախագահ՝ Ն. Ղամբարեան, քարտուղար՝ Մ. Ս. Վեսելօվզօրօվա և գանձապահ՝ Օ. Ն. Մուսեելիուս։ Կոմիտէի առաջին նիստը կը կայանայ այսօր, ժամի 27-ին։

✦ Այգեգործական դպրոցը վիրաւոր զօրականների օգտին նուիրել է 100 չիչ կարմիր գինի սեփական գործարանում պատրաստած։

◆ [illegible]

◆ [illegible]

◆ Այսօր, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Կով. Հ. Բ. Ընկ. [illegible]

◆ [illegible]

◆ [illegible] 200 ր. [illegible]

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոն

Հինգշաբթի, սեպտ. 25-ին, Արտիստական Թատրոնում [illegible] «Дни нашей жизни» [illegible]

[illegible] ման վրա, որովհետև այդ օպերան երաժշտական քննադատութեան համար նիւթ չէ տալիս, այլ տալիս է աւելի շատ՝ դրամատիկական քննադատութեան համար։ Իրանց դերերը մեծ կենդանութեամբ տարան Բօգինսկի (Գլուխովցեվ), Շվէց (Անուֆրի), Նեստերենկօ (Օլ-Օլ)։ Ամենից շատ աջող էին դեկօրացիաները, մանաւանդ Տվէրսկօյ բուլվարինը։ Թատրոնը լի էր. եղան ծաղիկների ընծայաբերումներ. օպերան անցաւ աջողութեամբ։

Con-Anima

ՄԱՄՈՒԼ

«Закав. Рѣчь» թերթը իր № 219-ի մէջ թարգմանելով մեր աշխատակից Շիրվանզադէի՝ «Մշակի» № 209-ում տպված «Ահենք մեր ասելիքը» յօդուածը, մի քանի անճիշդ թարգմանութիւնների շարքում արել է և հետևեալ կոպիտ սխալը։

Շիրվանզադէն խօսելով հայ ազգի կրած տառապանքների մասին, որ ոչ մի ազգ այնքան նահատակ չի տուել, ինչպէս հայ ազգը, ասում է.

«Այո, ոչ մի ազգ այնքան, որքան հայ ազգը»։

«Закавк. Рѣчь»-ը թարգմանել է.

«Да, нѣтъ народа, подобнаго армянскому народу».

Ինչպէս տեսնում էք, սխալը շատ կոպիտ է և իմաստի տարբերութիւնը շատ մեծ։

«Закавк. Рѣчь»-ը լաւ կանէր ուշադրութիւն դարձնէր թարգմանութիւնների ճշդութեան վրա և դրանով թիւրիմացութիւնների տեղիք չը տար։

*

«Մշակի» երէկվայ համարի (№ 214) մամուլի բաժնում մենք ամբողջովին մէջ բերինք թիւրքահայ գրող Վահան Մալէզեանի մի յօդուածը, տպված՝ Զմիւռնիայում հրատարակվող «Դաշինք» թերթում։

Այսօր աւելորդ չենք համարում նոյն գրողի մի այլ յօդուածը զետեղել ստորև։ Այս յօդուածը, որ կրում է «Մեծամասնութեան ույժը» վերնագիրը և հրատարակված է նոյն «Դաշինք» թերթում, ներկայանում է մի տեսակ տրամաբանական հետևութիւնը «Ազգովին ամբոխավարներուն դէմ» խորագիրը կրող յօդուածի, որ երէկվայ մեր համարի այս սիւնակներում արտատպեցինք.

Նախորդ յօդուածով մը այս սիւնակներուն մէջ պարզեցի ամբոխավարներու դէմ ազգովին հետապնդուելիք ուղղութիւնը։ Անկեղծ ըլլալու և յստակ խօսելու միակ մտահոգութեամբը, անկաշկանդօրէն յայտնեցի իմ կարծիքս, որ այսօր կարծիքն է նաև, ալ տարակոյս չկայ, ազգին ահագին մեծամասնութեանը։ Միմիայն ամբոխավարները, և իրենց համակիրները ըլլալու ճղճիմ հպարտութեամբը գոռոզացող ափ մը անգիտակիցներ չեն բաժներ հարկաւ մեր կարծիքը. բայց մենք արդէն այդ խոտորեալները ի կարգ հրաւիրելու համար է, որ մեր ձայնը կը բարձրացնենք։ Հետևաբար իրենց պոռչտուքները կամ բռունցքները չեն, որ պիտի կրնան բռնաբարել մեր կարծիքի ազատութիւնը, և ինչ որ աւելին է՝ վերապահումի բռնադատել մեզ մեր կարծիքը հրապարակելու քաջութեան մէջ։

Արդէն վերջերս ազգին մէջ որոշ և կտրուկ ուղղութիւն մը գծուելու վրայ է, և ես ատոր մէջ կը տեսնեմ շատ մխիթարական երևոյթ մը, ազգային բարքերու բարեշրջման տեսակէտով։ Կեդր. վարչութեան կողմէ հուսկ ուրեմն արիաբար որդեգրուած կարգապահը, ամբոխավարութեան դէմ, հետզհետէ գետին կը գտնէ նաև գաւառի պաշտօնական շրջանակներուն մօտ, և ազգային իշխանութեան հեղինակութիւնը բարձր պահելու և օրինականութեան յարգանքը ազդուապէս պարտադրելու առողջ և զօրեղ ըմբռնումով մը՝ տեղ-տեղ այնպիսի յաջողութիւններ սկսած են ձեռք բերուիլ, որ հետզհետէ կարելի պիտի ըլլայ յուսալ թէ՝ մեր ազգը քայքայելու նպատակ ունեցող կուսակցական և լրագրական ամբոխավարութիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի ճզմուի, օրէնքին ուժովը, որքան և անկէ բղխող ազգին կամքովը։

Անձ Կարինէն հասած ստոյգ լուրերը, փոյթ չէ որ գիտումնաւոր ծիծաղաշարժ խեղաթիւրումներու առարկայ ըլլան, կը հաստատեն թէ՝ Դաշնակցութեան այդ միջնաբերդը քանդուած է վերջապէս, համբերութիւնը կորսնցուցած գիտակից ժողովուրդի մը միահամուռ ընդվզումին շնորհիւ։ Ա՛լ չափը անցուցած էին. լեցուած էր դառնութեան բաժակը։ Վիճակին առաջնորդը, որ իր հաշտարար քաղաքականութեան պատճառով երբեմն կասկածելի իսկ դարձած էր, զգուելով տեղւոյն դաշնակցական շէֆերուն և տըզերքներուն խուժանավար պարքերէն, հրաժարական տուեր է։ Իսկ Կարինի ժողովուրդին բոլոր կարեւոր տարրերը, թօթվելով իրենց անտարբերութիւնը, խաւերում և միագանգուած ընդունած են Ս.-Ռամկավար Կուսակցութեան ծրագիրը, և հոյակապ հանդիսաւորութեամբ կազմած են Ս.-Ռ. Կ. ակումբը, այն համոզումով թէ՝ այդ կուսակցութիւնը, որ առաջին օրէն ծառացած է ամբոխավարութեան դէմ, ընդգրկած է այնպիսի զուտ ազգայնական - ժողովրդապետական ծրագիր մը, որ զերծ՝ վիճելի վարդապետութիւններէ և դասակարգային խընդիրներէ, բոլորովին համապատասխան է մեր ազգային ներկայ իրականութեան և հայ ժողովուրդին ազգային-քաղաքական ձգտումներուն։ Գաւառը, որ աշխի բերան համծգրաւուած էր անիշխանական պրոպագանդայի մը թունաւոր հրապոյրովը, պիտի չուշանար ապաքէն հասկնալու և իւրացնելու Ռ.-Ս. Կուսակցութեան առողջ և ազգաշէն ծրագիրն ու գործունէութիւնը։

Կարին առաջին յայտարար կամ գոնէ ամենէն ուշագրաւ նշանը կուտայ, ինքնայօժար համախմբուելով այդ կուսակցութեան հովանիին տակ, և պէտք է մաղթել որ Վանի մէջ ևս, որ անիշխանականութեան ամենէն սպառնալից միջնաբերդն է, մինչոյն զարթնումը պոռթկայ վերջապէս, և Վասպուրականը ազատուի այն ցեցերէն, որ իր կենսունակութեան հիւթը կը ծծեն վայրագ հեթանոսութեամբ մը...

Մէկ կողմէն ազգին գլուխ գտնուողներուն և վարիչներուն անողոքութիւնը բարձր պահել խուժանավարութեան դէմ, և միւս կողմէն՝ ժողովուրդին գիտակից և կորովի կեցուածքը, ազգակործան անօրինապահութեան հերոսներուն նկատմամբ, աներկբայօրէն պիտի ստեղծեն լաւագոյն վիճակ մը, որուն գերազանցապէս պէտք ունի մեր ազգը, մանաւանդ գաւառները, հայկական բարենորոգումներու յառաջիկայ գործադրութեան առթիւ։

Պէտք է, որ ամբոխավարները այլևս գիտնան թէ՝ ազգին մեծամասնութեան կամքը այնպիսի զօրութիւն մըն է, որուն դիմադրելու համար չի բաւեր նախատինքն ու սպառնալիքը, ոչ ալ բիրն ու բռունցքը։ Այսօր անուրանալի ճշմարտութիւն մըն է, որ ազգին մեծամասնութիւնը, ջախջախիչ մեծամասնութիւնը զօրավիգ է ազգային իշխանութեանց և համամիտ է, որ ազգային սահմանադրութիւնը անպայման գործադրուի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիս, 26 սեպտ.

Ցօգուտ Կովկասի Հայոց Բարեգործ. Ընկերութեան հիւանդանոցի ստացվել են հետևեալ նուիրատուութիւնները. 1) Միքայէլ Սմբատեանից 5 ր., 2) Թադէոս Տէր-Միքայէլեանից մինչև պատերազմի վերջը ամսական 3 ր., 3) Վասիլիյ Սերգ. Եղիազարեանից խոհանոցի զանազան իրեր 17 ր. արժողութեամբ, 4) տ. Մ. Մ. Արեանից ստացվել են երեք մահճակալի կազմակերպման ամբողջ պարագաները, 5) Կարսի Նաւթատարական «Լոյս» ընկերութեան անդամներից ի յիշատակ իրանց հանգուցեալ ընկերոջ Ղազարոս Բօստանճեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն 25 ր., 6) Մի անյայտից մսի մեքենայ, 7) տիկ. Աննա Ղուլեանից մի ցինկի վաննա։

Խորհուրդ

Կիսլովոդսկ, 22-ին սեպտ.

Թոյլ տուէք ձեր թերթի միջոցով իմ խորին շնորհակալութիւնը յայտնել Կիսլովոդսկաբնակ պ. պ. Յ. Ս. Բեգլարեանին և Գր. Տէր-Յովհաննիսեանին, որոնցից առաջինը նուիրել է դպրոցիս 25 կենդանաբանական և բուսաբանական գունաւոր նկարներ, իսկ երկրորդը — չքաւոր աշակերտուհիներին ձմեռվայ գլխարկներ և մուֆտեր։

Կիսլովոդսկի հայոց եկ.-ծխակ. դպրոցի ուս. Ե. Տէր-Մարտիրոսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊԻՏՈՒԼԱՑԻԱՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՈՒՄԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

(Յօդուած Ա. Նեբոլսովի)

Այն ռեժիմը, որին ենթարկվում են Թիւրքիայում և Արևելքի միւս երկիրներում ապրող օտարերկրացիները, նրանց դնում են իրաւաբանական այնպիսի մի դրութեան մէջ, որ իրապէս տարբերվում է ինչպէս տեղական հպատակների, նոյնպէս և եւրոպական կուլտուրական երկիրներում ապրող օտարերկրացիների դրութիւնից։ Սովորութիւնները, օրէնքները և միջազգային պայմանագրերը մի շարք արտօնութիւններ են կնքել Թիւրքիայի օտարերկրացիների համար, որ շատ բաներում նրանց ազատ է պահում տեղական իշխանութեանը ենթարկվելուց՝ օրէնսդրական, վարչական և դատական։ Այսպիսի դրութիւն ստեղծվել է պատմականօրէն. Եւրոպայում պետական ուժեղ իշխանութիւն ստեղծվելով տիրապետեց տերրիտօրիալ սկզբունքը, որի ույժով նրան են ենթարկվում բացառապէս տուեալ պետութեան հողում բոլոր ապրողները։ Իսկ միջին դարերում տիրում էր անձնական սկզբունքը, որը ամեն մարդու ենթարկում էր իր օրէնքների և դատարանների իրաւասութեան։ Այդպէս է և ֆակտօրներում, որ եւրոպացիները հիմնել են Ասիայում և Եգիպտոսում։ Նրանք շարունակում էին ապրել իրանց հայրենիքի օրէնքի պաշտպանութեան տակ։

Այն ժամանակ եւրոպացիների էքս-տերրիտօրիալ ձևին թիւրք կառավարիչները վերաբերվում էին համակրանքով և նրան բազմիցս սանկցիա են տուել պետական մի շարք ակտերի մէջ։ Այդ ակտերը կոչվում էին կապիտուլացիաներ, ըստ երևոյթին՝ capitula խօսքից, այսինքն գլուխներ կամ յօդուածներ, որոնցից կազմված էին նրանք։

Թիւրք կայսրութեան հզօրութեան բոլոր ժամանակ կապիտուլացիները ձևականապէս սուլթանների ողորմածութեան միակողմանի ակտեր էին։

Բայց XVIII դարի երկրորդ կէսից օտարերկրացիների արտօնութիւնները դառնում են Թիւրքիայի պայմանագրութիւնների առարկան եւրոպական պետութիւնների հետ։ Միջազգային այդ համաձայնութիւնները նոյնպէս կոչվում են կապիտուլացիաներ։ Ներկայումս, նշանակում է, նրանք հանդիսանում են երկու կողմից կնքած պայմանագրեր և չեն կարող վերացվել Թիւրքիայի կողմից, առանց մասնակցողների համաձայնութեան։

Օտարերկրացիների իրաւական դրութիւնը Թիւրքիայում, սովորութիւնների և կապիտուլացիաների հիման վրա, ընդհանուր գծերով յանգում է հետևեալին. օտարերկրացիները կարող են զբաղվել առևտրով և արդիւնաբերութեամբ, բացի ռազմական նիւթեր պատրաստելուց։ Նրանք ազատվում են ամեն տեսակ տուրքերից, եթէ նեքքին առևտուր չեն վարում և անշարժ սեփականութիւն չունեն Թիւրքիայում։ Նրանց բնակարանը որոշ չափով ապահովվում է անձեռնմխելիութեան կողմից, եթէ այդ բնակարանը հիւպատոսի բնակավայրից 9 ժամվայ ճանապարհ հեռու է գտնվում։ Այդ շրջանում խուզարկութիւններ և ընդհանրապէս տուն մտնելը հնարաւոր է միայն հիւպատոսի համաձայնութեամբ և նրա ներկայութեամբ։ Հիւպատոսին է պատկանում իր հայրենակիցների վրա ոստիկանական իրաւունք գործ դնելը։ Այդ պատճառով այն յանցագործին, որ փախչում է այն պետութիւնը, ուր գործում է կապիտուլացիաների ռեժիմը, հիւպատոսը կալանաւորում և հայրենիք է ուղարկում նրան։ Ներկայ դէպքում էլ անկարելի է յանցաւորին դուրս տալ։ 1912 թւին այդպիսի դէպք տեղի ունեցաւ Եգիպտոսում ռուսահպատակ Ադամովիչի և Զիրսկիի հետ։

Առանձնապէս կարևոր է հանդիսանում օտարերկրացիներին որոշ դէպքերում թիւրքաց դատարաններին յանձնելը։ Համարեա թէ, օտարերկրացիների առանձնաշնորհումներից այս մէկը ամենապատկառելին է։ Մուսուլմանական օրէնքի և թիւրքաց դատավարութեան առանձնայատկութիւնները օտարերկրացիների իրաւունքի պաշտպանութեան գործում վերին աստիճանի խանգարում է, և այդ հէնց այն կէտն է, որին եւրոպական պետութիւնները առաւելապէս չէին հակվում։ Թիւրքիային աջողվեց միայն որոշ չափով մեղմել հիւպատոսական իրաւասութիւնը։

Ներկայումս Թիւրքիայում օտարերկրացիների միջև եղած գործերը քննվում են նրանց ազգային օրէնքներով և հիւպատոսական դատարանով։ Եթէ գործը վերաբերում է զանազան պետութիւնների հպատակներին, այն ժամանակ իրաւասու է պատասխանատուի (կամ մեղադրեալի) դատարանը։ Այն դէպքում, եթէ պատասխանատուն կամ մեղադրեալը — տեղացի է, գործը վճռում է թիւրքաց դատարանը մասնակցութեամբ հիւպատոսի կամ լիազօրի, ըստ որում դատավճիռը (բանտային պատժի վերաբերմամբ) կրելու համար օտարահպատակը հիւպատոսի պահանջով կարող է ուղարկվել իր հայրենիքը։ Եւրոպացիների և տեղացիների միջև եղած վէճերը՝ 1000 պիաստրից պակաս գումարի վրա, վճռում է թիւրքաց առևտրական պալատը մասնակցութեամբ երկու եւրոպացի ատենակալի և դրագոմանի։ Տեղական դատարաններին են ենթարկվում և օտարերկրացիներին պատկանող անշարժ կայքերի մասին եղած վէճերը։

Հիւպատոսական իրաւասութեան ժամանակակից կազմակերպութիւնը զանազան կողմերից քննադատութիւն է յարուցում. պէտք է խոստովանել, որ յարձակումները հիւպատոսական իրաւասութեան վրա որոշ չափով արդարացի են։ Փորձը ցոյց է տալիս, որ հիւպատոսական դատարանները յաճախ կողմնապահութիւն են անում յօգուտ իրանց հայրենակիցների։ Իսկ այն փաստը, որ եղակի իրաւունքի և դատարանների եզակի սիստեմի տեղ պետութեան մէջ գործում են այնքան տարբեր կազմակերպված հիւպատոսական դատարաններ և այնքան տարբեր օրէնքներ, որքան ազգութիւնները ունեն հիւպատոսներ, — առաջ է բերում, ինքն ըստ ինքեան, իրաւաբանական քաոս։ Այս պակասութիւնները առաջ բերին հիւպատոսական իրաւասութիւնների մէջ ռէֆօրմներ մտցնելու փորձեր։ Եւ նրանցից մէկը, — խառը դատարաններից կազմված, Եգիպտոսում, — պսակվեց աջողութեամբ։ Այդ դատարանների մէջ մտնում են տեղացիներ և եւրոպացիներ. վերջինները մեծ թւով. դատում են նրանք առանձին կոդէկսների հիման վրա. Նրանց քաղաքացիական իրաւասութիւնը տարածվում է և օտարների ու տեղացիների միջև անշարժ կայքերի մասին եղած գործերի և վէճերի վրա, և առանձին ազգութեան պատկանող օտար երկրացիների գործերի վրա։ Խառը դատարանները գործում են արդէն շատ տարիներ և, ընդհանուրի կարծիքով, կատարեալ աջողութեամբ։

Ինչ վերաբերում է Թիւրքիայի կապիտուլացիաները վերացնելու փորձերին, պէտք է նկատել, որ եւրոպական դիպլոմատիան նրան վերաբերվում է սովորաբար բացասական կերպով։ Հիւպատոսական իրաւասութիւնը վերացնելու համաձայնութիւն սովորաբար տրվում է նրանից յետոյ, երբ վարչութիւնը, դատարանը և քաղաքացիական ու քրէական կոդէկսները հիմնական բարեփոխութեան ենթարկվեն, որոնք ապահովէին եւրոպական իրաւակարգի տիրապետութիւնը։ Այդպէս է եղել Սերբիայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի և Չեռնոգորի[illegible] հետ։ Ինչ վերաբերում է անտեսական [illegible] ֆինանսական բնոյթ կրող առանձնաշ[illegible] նումներին, նրանց վերացումը առար[illegible] թեան հանդիպեց բացառապէս առևտրա[illegible] շահերի տեսակէտից։ («Рус. Вѣд[illegible]

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼՅԱ[illegible]

Печатать дозволено военной цензурой.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ատամնաբուժարան

հիմնված ատամնաբոյժ

Բ. ՀԱՅԿԻՆԱՅԻ

նախաձեռնութեամբ։ Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր.[illegible]

Բուժարանը բաց է հիւանդների համար օրվայ գիշերվայ ամեն ժամին։ Ատամները բուժելու պլոմբելու համար վճարը ստացվում է ըստ հաս[illegible] ված սակագնի։

Բուժարանում գործում են 5 բժիշկ-մասնա[illegible] ներ, բժ. վիրաբոյժ Ի. Բ. Պիրադովը (որ ժաման[illegible] ւորապէս բացակայ է)։

Բուժարանն ունի կատարելագործված լաբորատ[illegible] արհեստական ատամներ պատրաստելու համար։ տարվում են ամեն տեսակ ատամ ոսկե-ներ[illegible] կան ատամնաշարեր և շատ վերանորոգում[illegible] ժամվայ ընթացքում։

(օ. մ.) 755. 100-[illegible]

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՄ

աշակերտներ ու աշակերտուհիներ հ[illegible] միջնակարգ դպրոցների ստորին դասար[illegible] ների համար. (Ներսիսեան, Յովնանեան[illegible] Գայեանեան՝ մինչև 4-րդ դասարան)։ դեկանալ «Մշակի» գրասենեակի կա[illegible]

(հ. կ.) վարչից։ 904. 3-[illegible]

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱ[illegible]

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

հետևեալ գրքերը.

1) «ՄՇԱԿ» ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ գ. 1 ր.
2) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԻՐԸ » — 3[illegible]
3) ԿԱՑԵՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, դրաման 5 գ. Ալ. Ասաքելեանի » — 5[illegible]
4) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի»յօրելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալմանախ)
5) ԴՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I

Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի օրինակ պահանջողները ճանապա[illegible] ծախս չեն վճարում։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ

ԿՈՐՑՎԱԾ Է

ՄԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ, որի մէջ եղել են՝ [illegible] թոյլտուութեան վկայական՝ հանդերձ [illegible] նկարով, խէնջալ, ատրճանակ և Թուր[illegible] հելու, բ) Նոր-Ակուլիսի և Բօրայի [illegible] մակցական անդորրագրեր և այլ այ[illegible] սեր։ Գտնողին խնդրում եմ բերել [illegible] ստանալ բաւարար վարձատրութիւն։ [illegible] ցէս՝ Тифлисъ, Михайловскій пр., 102, [illegible] լէֆոն 6—54, Դիմիտրիյ Իվանովիչ Լոլա[illegible]

899. 3-[illegible]

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Դասագիրքը

Բաղկացած հետևեալ մասերից. 1) Ընդհանուր նկարագրութիւն (բնական մաս). 2) Ռուսա-Հայաստա[illegible] Տաճկա-Հայաստան (Հայկական վեց վիլայէթներ). 4) Պարսկա-Հայաստան. 5) Կիլիկիա. 6) Հին Հայաստան [illegible] դաք. բաժանումն.)։ Դասագրքի նիւթը և ծաւալը յարմարեցված են դպրոցական ծրագրին։

Դասագրքին կցված են Կովկասի, Տաճկա-Հայաստանի, Հին-Հայաստանի, Կիլիկիայի և այլ քարտ[illegible] Կովկասի և Տաճկա-Հայաստանի քարտէզները գունաւոր են, ևրաքանչիւրը՝ երկու էջի մեծութեամբ։ [illegible] գրքում կան նաև բազմաթիւ պատկերներ (մօտ հարիւր) ներկայ աշխատութեան տպագրութեան՝ [illegible] կազմողի տրամադրութեան տակ են դրված եղել Լինչի «Հայաստան» աշխատութեան տեքստի՝ Լոնդոնում [illegible] բացված կլիշէները։

Դասագրքի գինն է, քարտէզներով միասին, 80 կ., գումարով գնողների համար՝ 60 կ.։ Կովկասի և [illegible] Հայաստանի քարտէզներից ևրաքանչիւրն առանձին վաճառքի մէջ արժէ 12 կ.։

Վաճառվում են նաև նոյն կազմողի Աշխարհագրութեան դասագրքերի միւս մասերը (քարտէ[illegible] և պատկերներով). Ա. մաս—60 կ., Բ. մաս—65 կ., Գ. մաս—70 կ.։

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գիր» և միւս գրախանութներին, կամ կազմողին՝ Ներսիսեան դպրոց։

(հ. հ.) 868. 5—5

Պ. Վ. ՍԵՐԳԷԵՎ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵ[illegible]

(Պէնզայում) Թիֆլիսի Թղթապահեստի լիազօր ԻՎԱՆ ԻՎԱՆՈՎԻՉ ՎՕԼՕԿԻՏԻՆ [illegible] պատիւ ունի յայտնել ի տեղեկութիւն այն բոլոր անձերի, որոնք գործ ունեն Թիֆ[illegible] պահեստի հետ, որ վերջինիս կառավարիչ գիւղացի **Նիկիֆոր Իվանովիչ Կուլագա** [illegible] տում, նոյնպէս և Սերգէեվ Ընկերութեան մօտ այլևս չէ ծառայում, և նրան արված [illegible] որ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐԵՐԸ ՈՉՆՉԱՑՎԱԾ ԵՆ։ Ընկերութեան անունով նա ոչ մի գործ [illegible] տարել իրաւունք չունի և կատարածն էլ կը համարվի անվաւեր։

(հ. շ.) 895. 3—3 Իվ. Իվ. Վօլօկիտին

Հաշւապահական Կուրսեր Գ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱ[illegible]

(ա. օ) Նիկօլայէվսկայա փող. 36. 863. 25-[illegible]

Առևտրի և Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/2. Տէլէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատեստատներ։

Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպր[illegible] ների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն ավանդվում են ռէալ կեանքից։ Առարկ[illegible] ներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային [illegible] գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն ([illegible] առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութի[illegible] համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն (ամենաարագ ձեռքի ուղղումն), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտ[illegible] դիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (ռեմինգտոն և այլ.) և 4) Առևտ[illegible] թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Պարապմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների [illegible] շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտ[illegible] բաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտե[illegible] բերի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոննե[illegible] ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հա[illegible] շւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդ[illegible] նակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 334 ունկնդիր, որոնցի[illegible] 67 հոգի իգական սեռից)։

Կուրսերի հիմնադիր՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

(ա. օ.) 720. 0—40

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный